

**МАЪРӮЗАИ ВАКОЛАТДОР
ОИД БА ҲУҚУҚИ КӮДАК ДАР
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
БАРОИ СОЛИ 2018**

**ДОКЛАД УПОЛНОМОЧЕННОГО
ПО ПРАВАМ РЕБЁНКА
В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН
ЗА 2018 ГОД**

**REPORT
OF THE COMMISSIONER FOR
CHILDREN'S RIGHTS IN THE
REPUBLIC OF TAJIKISTAN
FOR 2018**

Душанбе 2019

**МАҚОМОТИ ВАКОЛАТДОР
ОИД БА ҲУҚУҚИ ИНСОН ДАР
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

**МАЪРЎЗАИ ВАКОЛАТДОР
ОИД БА ҲУҚУҚИ КЎДАК ДАР
ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
БАРОИ СОЛИ 2018**

ДУШАНБЕ – 2019

МУНДАРИҶА

ПЕШГУФТОР	5
I. ФАЪОЛИЯТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ХУҚУҚИ КҶДАК ДАР СОЛИ 2018.....	8
1.1. Муроҷиатҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ.....	8
1.2. Натиҷаҳои вохӯриҳо ва қабули шахрвандон аз ҷониби ВХК ҚТ дар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурии дар соли 2018.....	16
1.3. Тақмили қонунгузориҳои миллии дар самти ҳуқуқу озодиҳои кӯдак.....	18
1.4. Санҷиши вазъи риояи ҳуқуқу озодиҳои кӯдак.....	19
1.5. Баланд бардоштани маърифатнокии шаҳрвандон оид ба ҳуқуқу озодиҳои кӯдак.....	21
1.6. Ҳамкориҳо бо мақомоти давлатӣ, сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва созмонҳои байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи кӯдак.....	24
II. ВАЗЪИ РИОЯИ ХУҚУҚУ ОЗОДИҲОИ КҶДАК ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН.....	26
2.1. Кӯдакон дар низоми адолати судӣ.....	26
2.2. Ҳуқуқи кӯдакони дорои маъҷубият.....	36
2.3. Ҳуқуқи кӯдакон ба таҳсил.....	46
2.4. Ҳуқуқи кӯдак ба ҳифзи саломатӣ.....	52
ХОТИМА.....	56

РҶЙҲАТИ ИҲТИСОРАҶО

ҚТ	Ҷумҳурии Тоҷикистон
ВҚД ҚТ	Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон
ВМКБ	Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон
ВНМО	Вируси норасоии масунияти одам
БПНМ –	Бемории пайдошудаи норасоии масуният
ВҲИ ҚТ	Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон
ВҲК ҚТ	Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон
ВМИ ҚТ	Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон
ВТҲИА ҚТ	Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон
ВФ ҚТ	Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон
КҶ ҚТ	Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон
МИМҲД	Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ
МИҲД	Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ
СММ	Созмони Милали Муттаҳид
СО ҚТ	Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
ШҲДҲК	Шуъбаи ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои кӯдак
СРИҶЧ	Сарраёсати иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ
ФР	Федератсияи Россия
ШВҚД	Шуъбаи Вазорати корҳои дохилӣ
ШҲДҲК	Шуъбаи ҳифзи давлатии ҳуқуқҳои кӯдак

ПЕШГУФТОР

Соли 2018 ба ҳамроҳшавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқи кӯдак 25 сол пур шуд. Ин санаро ҷумҳурӣ бо дастовардҳои назаррас пешвоз гирифт. Дар ин сол ҷиҳати ҳифз ва пешрафти ҳуқуқи кӯдак тадбирҳои самарабахш амалӣ карда шуданд.

Дар доираи тадбирҳо бахшида ба оғози ташаббуси ҷаҳоруми Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи об аз ҷониби Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқҳои маъҷубон ба имзо расонида шуд. Ба имзо расонидани санади мазкур қадами муҳим дар роҳи ҳифз ва пешрафти ҳуқуқи шахсони маъҷубиятдошта, аз ҷумла кӯдакон мебошад.

Соли 2018 агрегати аввали НБО Роғун ба фаъолият шурӯъ намуда, барои рушди босуботи кишвар ва таъмини зиндагии шоистаи мардум, беҳбудии кӯдакон ва фароҳам овардани шароити муносиб барои онҳо заминаи муҳим гузошт.

Соли 2018 Нақшаҳои миллӣ оид ба иҷрои тавсияҳои Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои кӯдак, ки аз натиҷаи баррасии маърузаҳои сеюм-панҷуми Тоҷикистон вобаста ба татбиқи Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқҳои кӯдак ва маърузаҳои аввалини ҷумҳурӣ оид

ба татбиқи Протоколҳои иловагии Конвенсия вобаста ба манъи иштироки кӯдакон дар низоъҳои мусаллаҳона ва савдои кӯдакон, фоҳишагӣ ва порнографияи кӯдакон пешниҳод шуда буданд, тасдиқ ва мавриди амал қарор дода шуданд.

Бо дастгирии ҳамаҷонибаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон марҳилаи ташаккулёбии ниҳоди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд – ВҲК ҚТ) идома дода шуд. Бо мақсади баланд бардоштани иқтисодии дохилии ниҳоди мазкур тибқи Нақшаи миллии амалҳо вобаста ба иҷрои тавсияҳои Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои кӯдак барои солҳои 2018–2022 тадбирҳои дахлдор андешида шуданд.

Дар соли 2018 амалисозии Стратегияи фаъолияти ВҲК барои солҳои 2018–2020 оғоз ёфт. Дар Маърузаи навбатии ВҲК масъалаҳои вобаста ба фаъолияти ВҲК ҚТ ва вазъи риояи ҳуқуқи кӯдак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2018 инъикоси худро ёфтанд.

Маърузаи мазкур бо мақсади иттилоотони мақомоти давлатӣ, сохторҳои ҷомеаи шахрвандӣ, воситаҳои ахбори омма ва аҳли ҷомеа дар бораи фаъолияти ВҲК ва вазъи риояи ҳуқуқи кӯдак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2018 таҳия гардида, дар асоси моддаи 32-7 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” ба Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии

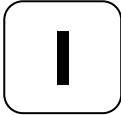

Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди конститусионии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Суди Олии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карда мешавад.

Маъруза аз ду қисм иборат буда, дар қисми аввали он маълумот дар бораи муроҷиатҳои баррасишуда, натиҷаи вохӯриҳои ВХК дар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ ва қабули шаҳрвандон, санҷиши вазъи риояи ҳуқуқи кӯдак дар муассисаҳои кӯдакона, баланд бардоштани маърифатнокии шаҳрвандон, аз ҷумла кӯдакон оид ба ҳуқуқҳои онҳо, ҳамкориҳои ВХК бо мақомоти давлатӣ, сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва созмонҳои байналмилалӣ дар ҷардидааст.

Дар қисми дуюми Маъруза вазъи ҳуқуқҳои кӯдак дар самтҳои алоҳида мавриди таҳлил қарор дода шуда, ҷиҳати беҳтар намудани вазъ дар ин самтҳо тавсияҳои мушаххас пешниҳод шудаанд. ВХК ҶТ ба мақомоти давлатӣ барои пешниҳоди маълумот ва мусоидат дар амалисозии вазифаҳои Ваколатдор изҳори сипос менамояд. Ҳамчунин ба сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва созмонҳои байналмилалӣ барои ҳамкорӣ дар самти ҳифз ва пешрафти ҳуқуқи кӯдак миннатдорӣ баён менамоем.

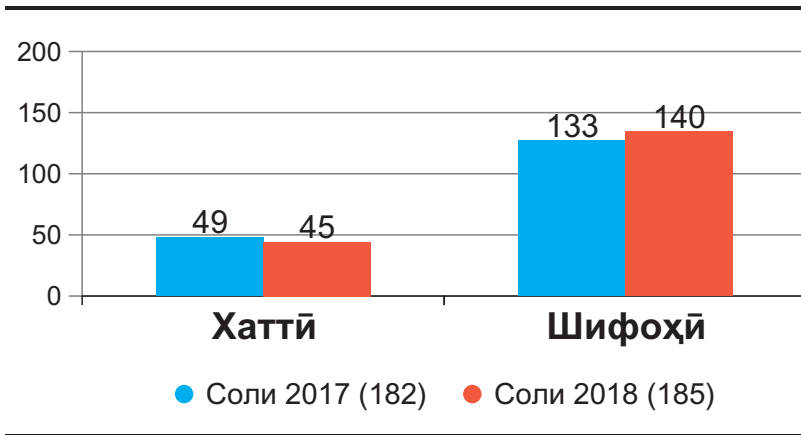
Итминон дорем, ки Маърузаи мазкурро мақомоти давлатӣ ва сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ мавриди баррасӣ қарор дода, ҷиҳати амалисозии тавсияҳои он саҳм мегузоранд.

ФАЪОЛИЯТИ ВАКОЛАТДОР ОИД БА ҲУҚУҚИ КҶДАК ДАР СОЛИ 2018

1.1. Муроҷиатҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ

Қабул ва баррасии муроҷиатҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ вобаста ба ҳуқуқҳои кӯдакон яке аз воситаҳои асосии амалигардонии вазифаҳои ВХК ҚТ мебошад. Соли 2018 ВХК ҚТ 185 адад муроҷиати шахсони воқеӣ ва ҳуқуқиро баррасӣ намуд, ки аз онҳо 45 адад муроҷиатҳои хаттӣ ва 140 адад муроҷиатҳои шифоҳӣ мебошанд (ниг. ба диаграмма).

Муроҷиатҳои хаттӣ аз ҷониби сокинони шаҳри Душанбе – 20 адад, вилояти Хатлон – 7 адад, вилояти Суғд – 5 адад, шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ – 8 адад, ташкилотҳои ғайридавлатӣ – 1 адад, Ваколатдорон оид ба ҳуқуқи кӯдаки Федератсияи Россия – 3 адад ва Раёсати ҳифзи иҷтимоии аҳолии вилояти Челябински ФР – 1 адад ворид гардидаанд (ниг. ба диаграмма).

Муроҷиатҳои хаттӣ аз ҷониби занон – 23 адад (соли 2017 – 32), мардон – 15 адад (соли 2017 – 9) ва шахсони ҳуқуқӣ – 7 адад (соли 2017 – 8) мебошанд.

Муроҷиатҳои хаттӣ тибқи таснифот ба ҳуқуқу озодиҳои зерини кӯдак тааллуқ доранд:

- ҳуқуқ ба таҳсил – 12 адад (с. 2017 – 2);
- ҳуқуқ ба мурофиаи одилонаи судӣ – 7 адад (с. 2017 – 7);
- ҳуқуқ ба муошират ва робитаҳои хешутаборӣ – 7 адад (с. 2017 – 1);
- ҳуқуқ ба сатҳи кофии зиндагӣ – 6 адад (с. 2017 – 4);
- ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ, озод будан аз шиканҷа ва тамоми шаклҳои зуроварӣ – 4 адад (с. 2017 – 5);
- ҳуқуқ ба саломатӣ – 3 адад (с. 2017 – 1);
- ҳуқуқ ба фардиат – 2 адад (с. 2017 – 2);
- дигар масъалаҳо – 4 адад (с. 2017 – 1)
(гирифтани нусхаи ҳукми суд – 1; барои ҷойгир кардани ноболиғ дар муассисаи махсус – 1; мусоидат дар санҷиши шароити зисти фарзанд – 1; мусоидат ба шахрванди хориҷӣ барои ба фарзандхондӣ қабул намудани шахрванди ҶТ – 1).

Аз 45 муроҷиатҳои хаттӣ нисбати қарор ё амали (беамалии) субъектони зерин шикоят карда шудааст:

- нисбати мақомоти судӣ – 4 адад (соли 2017 – 3);
- нисбати ВҚД ҶТ – 4 адад (соли 2017 – 3);
- нисбати мақомоти прокуратура – 1 адад;
- нисбати ВМИ ҶТ – 1 адад (соли 2017 - 4).

Дар боқимонда 35 муроҷиатҳо шаҳрвандон аз ВҶК дар ҳалли мушкилоти вобаста ба ҳуқуқҳои кӯдакон мусоидат пурсидаанд. Масалан, 6 нафар барои дар мактаб-интернат ҷойгир кардани фарзандонашон, 6 нафар ҷиҳати муошират бо фарзанд, 2 нафар оид ба иштирок дар муроғиати судӣ ва ғ. муроҷиат намудаанд.

Аз 45 муроҷиатҳои хаттӣ 35 адад тибқи тааллуқдорӣ ба вазорату идораҳои дахлдор ирсол шуда, 10 адад бевосита дар Дастгоҳи ВҶИ баррасӣ гардид.

Инчунин ба ВҶК ҚТ аз хориҷи кишвар низ 5 муроҷиатҳо ворид шуданд, ки ҳалли мусбии худро ёфтанд. Масалан, муроҷиати сардухтури “Маркази бисёрсоҳаи клиникӣ кӯдакони технологияҳои олиӣ тиббӣ ба номи К.А. Раухфус”-и ш. Санкт-Петербургӣ ФР ҷиҳати ба муассисаҳои тиббии Тоҷикистон интиқол додани ноболиғ – шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон Х.М., ки дар муассисаи зикргардида табобат мегирифт, бо мусоидати ВҶК ҚТ ҳалли мусбии худро ёфт.

Умуман дар соли 2018 аз 45 адад муроҷиатҳои хаттӣ воридшуда 15 адади онҳо (соли 2017 – 17) ҳалли мусбии худро ёфтанд. Масалан, ба шаҳрванд Ю.Ш. ҷиҳати дастрас намудани нусхаи ҳукми айбдоркунандаи суди ш. Москва нисбати собиқ шавҳараш, ба шаҳрванд Р.М. дар хусуси ба ҷавобгариӣ ҷиноятӣ кашидани шахси таҷовузгар ба номуси духтари ноболиғаш, ба шаҳрванд Ғ.Н. ҷиҳати

дар хона ба таҳсил фаро гирифтани фарзанди маъюбаш О.О. ва ғайраҳо мусоидат карда шуд.

Дар соли 2018 муроҷиатҳо дар самти ҳуқуқ ба таҳсил зиёд шудаанд. Ин муроҷиатҳо 18 ададанд (соли 2017 – 2 адад). Аз ин шумора 7 муроҷиат ба таҳсили кӯдакон дар мактаб-интернатҳо дахл доранд ва аксарияти муроҷиаткунандагонро хориҷ шудани фарзандонашон аз мактаб-интернатҳо ба ташвиш овардааст. Муроҷиатҳои мазкур ба мақомоти дахлдор ирсол гардида, мавриди омӯзиш қарор доранд.

Аз таҳлилҳо бармеояд, ки 7 муроҷиат оид ба вайрон гардидани ҳуқуқи кӯдак ба муошират ва робитаҳои ҳешутаборӣ ворид шуданд. Аз ҷумла, дар ду муроҷиат ҳолатҳои аз ҷониби муҳоҷирони меҳнатӣ ҳалалдор кардани ҳуқуқ ба муошират ва робитаи ҳешутаборӣ ба қайд гирифта шудааст.

Ба ВХК ҚТ дар соли 2018 140 (соли 2017 – 133) нафар шаҳрвандон шифоҳӣ муроҷиат намуданд. Муроҷиатҳои шифоҳӣ аз ҷониби сокинони шаҳри Душанбе – 43 адад (соли 2017 – 55), вилояти Хатлон – 15 адад (соли 2017 – 14), ВМКБ – 16 адад (соли 2017 – 10), вилояти Суғд – 17 адад (соли 2017 – 25) ва НТМ – 18 адад (соли 2017 – 29) ворид гардиданд. Аз шумораи умумии муроҷиатҳои шифоҳӣ 34 адад зимни қабули арзу шикоятҳои шаҳрвандон дар маҳалҳо (ВМКБ – 16 адад, вилояти Суғд – 15 адад, Балҷувон – 2 адад, Сангвор – 1 адад) ба қайд гирифта шудаанд.

Соли 2018 ба ВХК 83 зан (соли 2017 – 79) ва 57 мард (соли 2017 – 54) шифоҳӣ муроҷиат намуданд.

Муроҷиатҳои шифоҳӣ тибқи таснифот ба ҳуқуқ озодиҳои зерин тааллуқ доранд:

- ҳуқуқ ба таъминоти иҷтимоӣ – 27 адад (соли 2017 – 26);
- ҳуқуқ ба таҳсил – 18 адад (соли 2017 – 7);
- ҳуқуқ ба моликият ва мерос – 14 адад (соли 2017 – 4);
- ҳуқуқ ба ғамхориҳои волидайн ва дар оила тарбия гирифтани – 14 адад;
- ҳуқуқ ба сатҳи кофии зиндагӣ – 11 адад (соли 2017 – 12);
- ҳуқуқ ба муҳокимаи одилонаи судӣ ва ҳимоя – 8 адад (с. 2017 – 13);
- ҳуқуқи кӯдакони маъҷуб – 5 адад;
- ҳуқуқ ба манзил – 5 адад (соли 2017 – 13);
- ҳуқуқ ба фардият – 4 адад (соли 2017 – 10);
- ҳуқуқ ба алимент – 4 адад (соли 2017 – 2);
- ҳуқуқ ба ҳифзи саломатӣ – 4 адад (соли 2017 – 13);
- ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ, озодӣ аз шиканҷа ва аз тамоми шаклҳои зуроварӣ – 3 адад (соли 2017 – 4);
- ҳуқуқ ба меҳнат – 2 адад (соли 2017 – 7);
- ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо – 1 адад;

- ҳуқуқ ба замин ва дигар захираҳои табиӣ – 1 адад (соли 2017 – 2);
- ҳуқуқҳои инсон ҳангоми даъватшавӣ ба хизмати ҳарбӣ – 1 адад;
- ҳуқуқҳои иқтисодӣ – 1 адад;
- дигар масъалаҳо – 17 адад (соли 2017 – 8)

Дар муроҷиатҳои шифоҳии худ шаҳрвандон нисбати қарор ё амали (беамалии) субъектони зерин шикоят кардаанд:

- нисбати мақомоти судӣ – 7 адад (соли 2017 – 12);
- нисбати мақомоти корҳои дохилӣ – 2 адад (соли 2017 – 8);
- нисбати мақомоти прокуратура – 1 адад;
- нисбати Вазорати маориф – 6 адад (соли 2017 – 5);
- нисбати Маркази саломатӣ – 1 адад;
- нисбати “Тоҷиксодиротбанк” – 2 адад (соли 2017 – 1).

Шаҳрвандон дар 121 ҳолат (соли 2017 – 97) дар ҳалли мушкилоти худ мусоидат пурсидаанд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки бештари муроҷиатҳои шифоҳии шаҳрвандон ба ҳуқуқ ба таъминоти иҷтимоӣ – 27 адад, дастрасӣ ба таҳсил – 18 адад (соли 2017 – 7), ҳуқуқ ба ғамхорӣ ва волидайн ва дар оила тарбия гирифтани – 14 адад ва ҳуқуқ ба

моликият ва мерос – 14 адад (соли 2017 – 4) тааллуқ доранд.

ВХК ҚТ хабарҳои дар ВАО паҳншударо вобаста ба ҳолатҳои вайроншавии эҳтимолии ҳуқуқу озодиҳои кӯдакон низ пайгирӣ менамояд. Соли 2018 ВХК чунин се хабарро мавриди баррасӣ ва зерин назорат қарор дод. Аз ҷумла, ВХК хабари дар шабакаҳои иҷтимоӣ оид ба ноболиғ М.У. паҳнгардидаро, ки ба назди модари биологияш баргаштан намехост, ба назорат гирифта, бо дарназардошти манфиатҳои беҳтарини кӯдак ҷиҳати ба мувофиқа расидани тарафҳо ва ба манфиати кӯдак ҳал шудани ин масъала мусоидат намуд.

Умуман бо мусоидати ВХК 3 муроҷиати шифоҳӣ ба манфиати шахрвандон мусбӣ ҳал гардид.

Ба ВХК шахрвандон тавассути сомонаи www.vhk.tj, нишонҳои info@vhk.tj ва child@ombudsman.tj низ муроҷиат мекунанд. Соли 2018 дар маҷмӯъ 14 адад (5 адад муроҷиат ва 9 савол) муросилоти электронӣ ба қайд гирифта шуда, тибқи муқаррароти Қонуни ҚТ «Дар бораи муроҷиатҳои шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ» мавриди баррасӣ қарор дода шуданд ва ба муроҷиаткунандагон ҷавобҳои муфассал пешниҳод карда шуд.

1.2. Натиҷаҳои вохӯриҳо ва қабули шаҳрвандон аз ҷониби ВҲК ҚТ дар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ

Соли 2018 гурӯҳи корӣ таҳти роҳбарии ВҲК ҚТ рӯзҳои 2–8 сентябр дар шаҳри Хоруғ ва ноҳияҳои Рӯшону Ишкошими ВМКБ, 13–15 сентябр дар ноҳияи Сангвор, 26–28 сентябр дар ноҳияи Балҷувон ва 9–16 октябр дар шаҳрҳои Хуҷанду Исфара ва ноҳияи Б.Ғафурови вилояти Суғд дар сафари хизматӣ қарор доштанд.

Зимни сафарҳои корӣ бо масъулини шуъбаҳои маориф ва илм, тандурустӣ, ҳифзи иҷтимоии аҳоли, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, Комиссия оид ба ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдак, ҷамоатҳои шаҳраку деҳот, сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ВАО вохӯриҳо гузарониданд, ки дар онҳо зиёда аз 200 нафар иштирок намуданд. Дар вохӯриҳо оид ба сиёсати давлат дар самти ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдакон, амалишавии Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқҳои кӯдак ва протоколҳои иловагии он, вазифа ва нақши Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак, муқаррароти қонунҳои ҚТ “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд”, “Дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила”, эҳтироми фикри кӯдакон дар раванди ҳаёти оилавӣ, аҳамияти таълиму тарбияи кӯдак дар оила ва таъсири манфии фиристодани кӯдак ба муассисаи будубоши доимӣ суҳбатҳо гузаронида шуд.

Зимни сафари кори ВХК ба шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурии қабули шаҳрвандон низ анҷом дода шуд, ки дар ташкил ва баргузори онҳо намояндагиро ва қабулгоҳҳои ҷамъиятии ВҲИ мусоидат намуданд. Аз ҷумла, онҳо оид ба сана ва суроғи қабули шаҳрвандон тавассути ВАО-и маҳаллӣ ва раисони ҷамоатҳои шаҳраку деҳот эълон паҳн карданд.

Дар умум 34 шаҳрванд (ВМКБ – 16 нафар, вилояти Суғд – 15 нафар, Балҷувон – 2 нафар ва Сангвор – 1 нафар) қабул карда шуда, ба онҳо маслиҳатҳои дахлдори ҳуқуқӣ дода шуд.

Дар қабули шаҳрвандон раисон ва котибони Комиссияҳо оид ба ҳуқуқи кӯдаки шаҳру ноҳияҳо, аъзоёни комиссияҳои мазкур, намояндагони шӯъбаҳои иҷтимоӣ ва занон иштирок доштанд.

Натиҷаҳои қабули шаҳрвандон дар ВМКБ, вилояти Суғд ва ноҳияҳои Сангвору Балҷувон нишон медиҳанд, ки аксарияти масъалаҳо ба ҷудошавии оилаҳои ҷавон, маскункунӣ, таъмини иҷтимоии кӯдакон, гирифтани нафақапулӣ барои маъҷубӣ, тавонбахшӣ, ҷойгир намудан дар муассисаҳои бодубоши доимӣ ва ғ. вобастагӣ доранд.

1.3. Такмили қонунгузори миллӣ дар самти ҳуқуқу озодиҳои кӯдак

Мусоидат дар такмили қонунгузорӣ дар самти ҳуқуқу озодиҳои кӯдак яке аз вазифаҳои ВҲК ҚТ ба шумор рафта, соли 2018 ба 9 (соли 2017 – 12) лоиҳаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла лоиҳаҳои қонунҳои ҚТ “Дар бораи низоми огоҳонӣ ва профилактикаи ҳуқуқвайронкунии ноболиғон”, “Дар бораи бақайдгирии давлатии асноди ҳолати шаҳрвандӣ”, “Дар бораи ворид намудани иловаҳо ба Кодекси ҷиноятии ҚТ”, “Дар бораи ворид намудани тағйирот ба Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии ҚТ” ва дигарҳо хулоса пешниҳод намуд.

Ҳамчунин ба лоиҳаҳои Кодекси маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва “Барномаи тавонбахшӣ ва ҳамгирии иҷтимоии кӯдакони аз муассисаҳои пӯшида озодшуда барои солҳои 2020 – 2024” хулосаҳо пешниҳод карда шуданд.

Соли 2018 мутобиқати қонунгузори миллӣ оид ба ҳуқуқи кӯдакони маъюбиятдошта ба таҳсил ба стандартҳои байналмилалӣ мавриди таҳлили ҳамаҷониба қарор дода шуда, тавсияҳои дахлдор ҷиҳати ирсол намудан ба тарафҳои манфиатдор омода шудаанд.

Соли 2018 ВҲК ва кормандони ШҲДҲК дар фаъолияти 12 (2017 – 9) гурӯҳҳои кории байниидоравӣ иштирок намуданд.

1.4. Санҷиши вазъи риояи ҳуқуқу озодиҳои кӯдак

Соли 2018 бо мақсади муайян намудани вазъи риояи ҳуқуқу озодиҳои кӯдак дар муассисаҳои кӯдакона 43 (соли 2017 – 29) боздид ва санҷишу мониторингҳо анҷом дода шуданд.

Аз ҷумла, вазъи риояи ҳуқуқи кӯдакон дар Мактаби махсуси ҷумҳуриявии ш. Душанбе, Қабулгоҳ-тахвилгоҳи ноболиғони ВКД дар ш. Душанбе, МД “Маркази ҷумҳуриявии барқарорсозии солимии кӯдакон” дар ш. Душанбе, Маркази саломатии №4 ш. Душанбе, Маҷмааи фарҳангию фароғатии “Файзи истиқлол” (собиқ “Чайка”) дар н.Варзоб, Мактаб-интернати ҷумҳуриявӣ барои ятимон дар н. Сангвор, Муассисаи давлатии “Маркази байналмилали тавонбахшӣ” дар н. Балҷувон, Мактаб-интернат барои кӯдакони ношунаво ва шунавоияшон сусти н. Б.Ғафуров, Мактаб-интернати ёрирасон барои кӯдакони ақлан носолим дар ш. Хучанд, Мактаб-интернати махсус барои кӯдакони дорои биноиши паст ва нобино дар ш. Исфара, МТИ №83 ноҳияи Синои ш. Душанбе, муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии №28 ва №72 н. Фирдавсии ш. Душанбе, №5 ш. Хоруғ, №32 н. Ишкошим, №2 н. Сангвор, №9 н. Балҷувон ва №1 ш. Исфара мавриди санҷиш қарор гирифт.

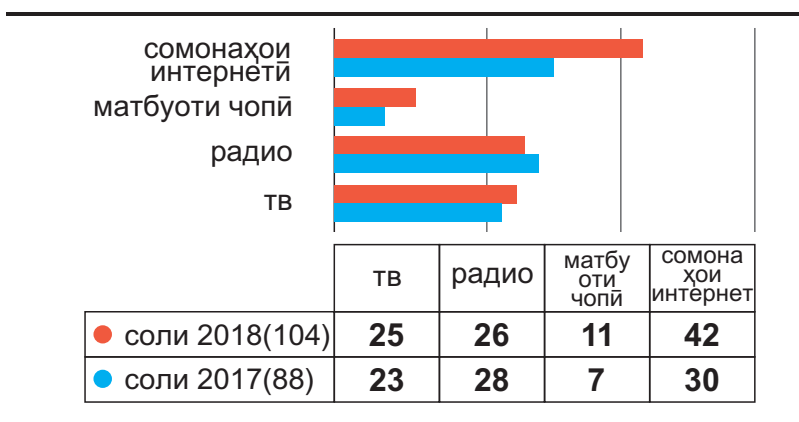
Натиҷаи санҷишу мониторингҳо дар мизи мудавваре, ки рӯзи 4 декабри соли 2018 бо

иштироки раисони комиссияҳои маҳаллии ҳуқуқи кӯдак, роҳбарони намояндагиҳои ВҲИ ҶТ дар вилоятҳо, намояндагони вазорату идораҳои дахлдор, сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва рӯзноманигорони ватанӣ баргузор шуд, мавриди баррасӣ ва муҳокима қарор дода шуда, ба мақомоти дахлдор тавсияҳои мушаххас пешниҳод карда шуданд.

Инчунин кормандони ШҲДҲК дар ҳайати гурӯҳи кории ВҲИ ҶТ ва гурӯҳи мониторингии назди ВҲИ ҶТ 22 маротиба дар гузаронидани мониторингҳо иштирок намуданд.

1.5. Баланд бардоштани маърифатнокии шаҳрвандон оид ба ҳуқуқу озодиҳои кӯдак

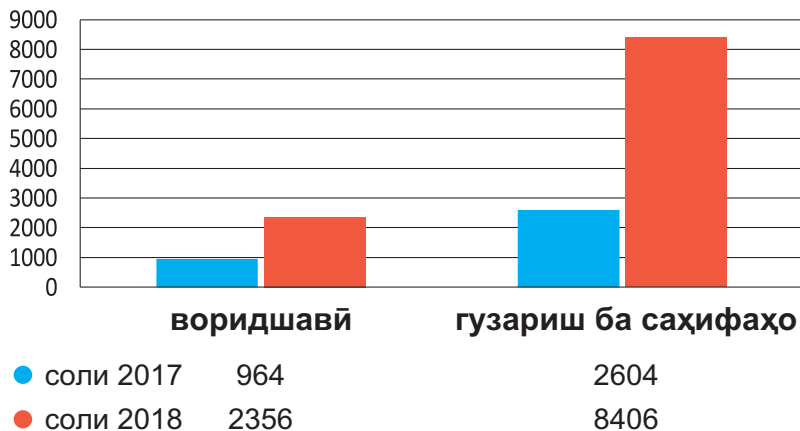
Бо мақсади баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон соли 2018 дар ВАО 104 баромад анҷом дода шуд (ниг. ба диаграмма).

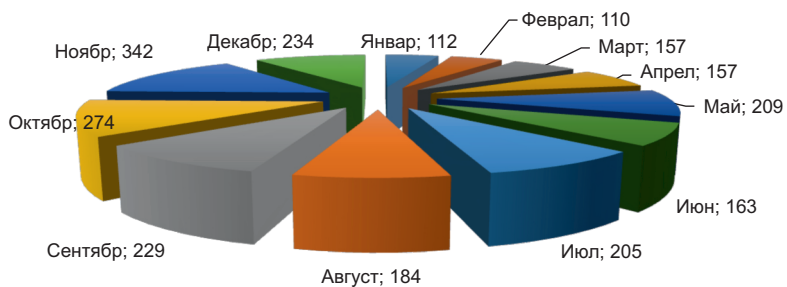
Сомонаи ВҲК ҚТ www.vhk.tj ва почтаҳои электроникии info@vhk.tj ва child@ombudsman.tj дар самти иттилоотонӣ ва осон намудани дастрасии шаҳрвандон, махсусан кӯдакон ба фаъолияти ВҲК ҚТ кӯмак менамоянд.

Соли 2018 воридшавӣ ба сомонаи ВҲК ҚТ 2 маротиба афзудааст. Агар соли 2017 964 воридшавӣ ба қайд гирифта шуда бошад, пас ин нишондод дар соли 2018 ба 2356 расидааст (ниг. ба диаграмма).

Омори воридшавӣ ба сомона

Омори воридшавӣ ба сомона (ҳармоҳа)

Ҳамчунин дар муддати 6 моҳи соли 2018 (июл–декабр) дар сомонаи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак бо саволи «Барои тарбияи кӯдак масъулияти асосӣ ба души кӣ аст?» назарсанҷӣ гузаронида шуда, бештари иштирокчиёни назарсанҷӣ волидайнро масъули асосии тарбияи фарзанд интихоб намудаанд. Аз ҷумла, ба ҷонибдории: “Омӯзгорон” – 7% ё 5 нафар, “Волидайн” – 51% ё 35 нафар, “Ҷомеа” – 3% ё 2 нафар, “Давлат” – 3% ё 2 нафар ва “Ҳама” – 35% ё 24 нафар овоз доданд.

Ба ифтихори Рӯзи байналмилалии ҳифзи кӯдакон аз 29 май то 2 июни соли 2018 дар якҷоягӣ бо Шуъбаи ташкилоти байналмилалии “Ҳамсоягии нек” дар Тоҷикистон бо ҷалби зиёда аз 2000 нафар хонандагони муассисаҳои таҳсилоти ҳамагонӣ дар шаҳри Душанбе, ноҳияҳои Шаҳритуз, Носири Хисрав ва Рашт чорабиниҳои таблиғотию ташвиқотӣ ва фарҳангиву маърифатӣ анҷом дода шуданд.

Бо мақсади паҳн намудани иттилоот дар бораи ҳуқуқҳои кӯдакон соли 2018 Маърузаи ВХК ҚТ барои соли 2017 бо теъдоди 300 нусха, Маҷмӯаи санадҳои асосии байналмилалӣ ва миллӣ оид ба адолати судӣ нисбати ноболиғон бо теъдоди 300 нусха, буклети “Ҳуқуқҳои худро муҳофизат намоем” бо теъдоди 1000 нусха ва 500 адад овезаҳо бо ҳаҷми 1x0,8 метр оид ба ҳуқуқи кӯдакон ба саломатӣ нашр ва паҳн карда шуданд.

1.6. Ҳамкориҳо бо мақомоти давлатӣ, сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва созмонҳои байналмилалӣ дар соҳаи ҳуқуқи кӯдак

Соли 2018 ҳамкориҳои мутақобилан судманди ВҲК ҚТ бо ҷамаи ҷонибҳои дар соҳаи ҳуқуқи озодиҳои кӯдак манфиатдор тақвият дода шуданд.

Дар ин раванд ҳамкориҳо бо мақомоти давлатӣ, аз ҷумла бо Дастгоҳи иҷроияи Президенти ҚТ, Комиссия оид ба ҳуқуқи кӯдаки назди Ҳукумати ҚТ ва комиссияҳои маҳаллӣ оид ба ҳуқуқҳои кӯдак, вазоратҳои маориф ва илм, тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли, меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳоли, адлия, корҳои хориҷӣ, корҳои дохилӣ, Прокуратураи генералии ҚТ ва дигарҳо назаррас буданд.

Аз ҷумла, соли 2018 дар натиҷаи ҳамкориҳо бо Вазорати маориф ва илми ҚТ дар шаҳрҳои Душанбе, Бохтар, Кӯлоб ва Хуҷанд барои омӯзгорони фанни “Ҳуқуқи инсон” дар доираи амалисозии Барномаи таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон барои солҳои 2013–2020 семинарҳои омӯзишӣ гузаронида шуданд.

Дар соли 2018 ҳамкориҳо бо Хазионаи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) дар Тоҷикистон, Дафтари барномаҳои САҲА дар Душанбе ва филиали ТБ “Ҳамсоияи нек” дар Тоҷикистон самаранок буданд.

Хусусан Ҳазинаи кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) дар амалисозии Стратегияи фаъолияти ВҲК ҚТ барои солҳои 2018–2020, фаъолияти сомонаи ВҲК ҚТ, тарҷума ва нашри Маърузаи ВҲК ҚТ барои соли 2017, гузаронидани вохӯриву мулоқотҳои ВҲК ҚТ дар маҳалҳо, санҷишу мониторингҳо, ҷалби коршиноси байналмилалӣ ва ғ. саҳм гузошт.

Дар якҷоягӣ бо Шуъбаи ташкилоти байналмилалии “Ҳамсоияи нек” дар Тоҷикистон дар доираи таҷлили 25-солагии аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тасвиб расонида шудани Конвенсияи СММ дар бораи ҳуқуқҳои кӯдак моҳи ноябри соли 2018 Конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалӣ дар мавзӯи «Нақши Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқҳои кӯдак дар ҳифз ва пешбурди ҳуқуқҳои кӯдак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: дастовардҳо ва дурнамо» гузаронида шуд.

Ҳамкориҳои ВҲК ҚТ бо сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, аз ҷумла бо ФҶ “Нота-бене”, ТҶ “Ассотсиатсияи волидони кӯдакони дорои маъюбият”, “Ташаббуси ҳуқуқӣ”, “Иштирок”, “Корвони Умед”, “Рушди инклюзия”, “Рангинкамон” ва дигарҳо, ки дар самти ҳифзи ҳуқуқи кӯдакон фаъолият мекунанд, пайваста тақвият меёбанд. Бо ин мақсад дар санҷишу мониторингҳои муассисаҳои кӯдакона ба ҳайати гурӯҳи мониторингии ВҲК ҚТ намояндагони сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ шомил карда шудаанд.

ВАЗЪИ РИОЯИ ҲУҚУҚУ ОЗОДИҲОИ КӮДАК ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

2.1. Кӯдакон дар низоми адолати судӣ

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон низоми адолати судӣ нисбати ноболиғон дар марҳилаи ташаққули қарор дошта, ҷиҳати рушди минбаъдаи он тадбирҳои зиёд андешида мешаванд.

Қабул ва амалӣ гардонидани Барномаи ислоҳоти низоми адолати судӣ нисбати ноболиғон барои солҳои 2017–2021 аз ҷумлаи чунин тадбирҳо аст. Барномаи мазкур таҳкими ҳамоҳангсозии вазорату идораҳо, тақмили қонунгузорӣ, пешгирии ҷинояткориҳои ноболиғон, офиятбахшӣ ва ҳамгирии кӯдаконро ба ҷомеаи пешбинӣ менамояд.

Қонунгузориҳои амалкунанда, аз ҷумла кодексҳои ҷиноятӣ, муҳофизати ҷиноятӣ, иҷроии ҷазои ҷиноятӣ ва қонунҳои дигар кафолатҳои дахлдорро дар соҳаи адолати судӣ нисбати кӯдакон пешбинӣ намуда, ба меъёрҳои стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ карда шудаанд.

Ҳамзамон ҳанӯз дар қонунгузорӣ дар самти мазкур баъзе номутобикатиҳо ҷой доранд, ки ворид намудани тағйиротҳо ба он тақозо менамоянд. Масалан, ҷиҳати таъмини манфиатҳои беҳтарини

кӯдак зарур аст, ки кӯдаки аз озодӣ маҳрумшуда аз калонсолон дар алоҳидагӣ нигоҳ дошта шавад. Гарчанде Қонуни ҶТ “Дар бораи ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдак” дар як ҳуҷра бо дастгиршудагон, ба ҳабс гирифташудагон ва маҳкумшудагони калонсол нигоҳ доштани кӯдаконро манъ мекунад, аммо Қонуни ҶТ “Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда” имконият медиҳад, ки дар ҳолатҳои истисноӣ бо розигии прокурор дар камераҳои ноболиғон калонсолони хислати мусбидошта, ки бори аввал ҷиноят содир намудаанд ва ҷинояти содирнамудаи онҳо ба категорияи ҷиноятҳои вазнин ва махсусан вазнин дохил намешаванд, ҷойгир карда шаванд. Вале ҳолатҳои мушаххаси истисноиро қонун пешбинӣ накардааст.

Гарчанде ба сифати чораи муҷозотӣ ба изоляторҳои (тавқиғоҳо) интизомӣ ҷойгир кардани кӯдакон дар муассисаи тарбиявӣ дар таҷриба татбиқ карда нашавад ҳам, аммо моддаи 144 КИҶҶ ҶТ ва моддаи 38 Қонуни ҶТ “Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда” чунин имкониятро пешбинӣ намудаанд. Тибқи стандартҳои муносибат бо кӯдакони аз озодӣ маҳрумшуда ба изоляторҳои интизомӣ ҷойгир кардани онҳо ҳамчун “муносибати бад” нисбати кӯдакон арзёбӣ мегардад.

Аз рӯи маълумотҳои пешниҳоднамудаи Прокуратураи генералии ҶТ новобаста аз чораҳои андешидашуда ҷиҳати пешгирии ҷинояткории

ноболиғон содир намудани қинойт аз қониби онҳо дар соли 2018 афзоиш ёфтааст. Агар дар соли 2017 аз қониби ноболиғон 690 қинойт содир шуда бошад, соли 2018 ин рақам ба 907 адад расидааст, яъне 217 ё 32,4% зиёдтар қинойт содир шудааст. Ин миқдор қинойтро 780 ноболиғ, аз ҷумла 25 духтар ва 755 писар содир намудаанд.

Содиршавии қинойтҳои гуруҳӣ бо иштироки ноболиғон низ ташвишвар аст. 74 нафар ноболиғ дар ҳайати гуруҳ қинойт содир намудаанд, ки аз он 65 нафар ин кирдорро дар якҷоягӣ бо калонсолон содир кардаанд. Ҳолати мазкур аз он шаҳодат медиҳад, ки бештар кӯдакон бо таҳриқи калонсолон ба содир намудани қинойт моил карда мешаванд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки аксарияти қинойтҳо аз қониби ноболиғоне (539 нафар) содир шудаанд, ки ба таҳсил ва шуғл фаро гирифта нашудаанд. Қинойткорӣ аз қониби хонандагони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ (231 нафар) низ ташвишвар боқӣ мемонад.

Афзоиши қинойткорӣ дар тамоми категорияҳои қинойтҳо дида мешавад. Хусусан қинойтҳои хусусияти молумулкидошта рӯ ба афзоиш ниҳодаанд.

Нишондиҳандаҳои ҷинояткориҳои ноболиғон дар солҳои 2017–2018 чунинанд:

КАТЕГОРИЯИ ҶИНОЯТҶО	2017	2018
Одамкушӣ	1	1
Қасдан расонидани зарари вазнин ба саломатӣ	9	11
Таҷовуз ба номус	0	3
Ҳаракатҳои зӯрварӣ дорои хусусияти шаҳвонӣ	7	10
Тайёр ва истифода бурдани моддаҳои нашъаовар	2	5
Дуздӣ	455	630
Қаллобӣ	7	20
Ғоратгарӣ	17	27
Роҳзанӣ	1	3
Авбошӣ	85	89
Дигар ҷиноятҷо	105	108

Миқдори ҷиноятҷо, ки соли 2018 нисбати кӯдакон содир шудаанд, (919) нисбат ба соли гузашта (1039) 120 ҳолат камтар аст.

Масъалаи ташвишовари дигар дар самти мазкур ҳолати даст ба худкушӣ задани кӯдакон аст. Дар соли 2018 дар ҷумҳурӣ 102 нафар ноболиғон (соли 2017 – 90) даст ба худкушӣ задаанд. Ҳолатҳои

худкушии кӯдакон дар вилоятҳои Суғд – 37 (с. 2017 – 31) ва Хатлон – 32 (с. 2017 – 27) афзоиш ёфтаанд.

Тибқи маълумотҳои пешниҳоднамудаи Вазорати корҳои дохилии ҚТ соли 2018 ба Ҷабулғоҳ – таҳвилғоҳи ноболиғони Хадамоти пешгирии ҳуқуқвайронкунӣ байни ноболиғон ва ҷавонони ВҚД ҚТ 721 (с. 2017 – 953) нафар ноболиғ дастрас карда шудаанд, ки асосан кӯдакони оворагард, талбанда, бепарастормонда мебошанд. Қобили зикр аст, ки эҳтимоли ба гуруҳи кӯдакони бо қонун дар муҳолифатбуда афтидани ин гуруҳи кӯдакон мавҷуд аст.

Мусоидат ба ҳифзи ҳуқуқи кӯдакони бо қонун дар муҳолифатбуда, пешбурди муносибат ва усулҳои инсондӯстона дар фаъолият бо ин гуруҳи кӯдакон яке аз самтҳои муҳими фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак ба шумор меравад.

Вобаста ба масъалаҳои зикргардида ҷиҳати тақмили қонунгузорӣ ВХК ба мақомоти дахлдор хулосаи худро пешниҳод намуд.

ВХК ҷиҳати муайян намудани шароити нигоҳдории ноболиғон дар муассасаҳои пӯшида ва қисман пӯшида пайваста мониторинг мегузаронад. Соли 2018 мониторинги МД “Мактаби махсуси ҷумҳуриявии шаҳри Душанбе” ва МД “Литсейи касбии техникии махсуси шаҳри Душанбе” гузаронида шуд.

Мониторинг нишон дод, ки дар Мактаби махсуси ҷумҳуриявӣ писарони ноболиғи аз 10 то 15 сола ва дар Литсейи касбии техникий махсуси шаҳри Душанбе писарони аз 14 то 18 солае, ки рафтори онҳо барои ҷамъият хавфнок буда, ба шароити алоҳидаи таълиму тарбия эҳтиёҷ доранд, бо қарори суд фиристода мешаванд.

Санҷиш дар муассисаҳои зикргардида нишон дод, ки умуман дар доираи имкониятҳои мавҷуда барои нигоҳдорӣ, таълиму тарбия, хизматрасонии тиббӣ, касбомӯзии кӯдакон шароити зарурӣ ташкил карда шудаанд. Дар муассисаҳо барои муайян намудани камбудӣ, пешрафт ва сатҳи дониши ҳар як кӯдак парвандаи алоҳида ташкил карда шуда, пайваста мониторинги ислоҳшавии кӯдакон гузаронида мешавад.

Ҳамзамон, зимни мониторингҳо баъзе камбудихо низ муайян гардиданд. Аз ҷумла, тибқи ҷадвали басти вазифаҳо дар ҳарду муассиса воҳиди кории психолог вуҷуд надорад. Ҳол он ки барои таъмини инкишофи ҳамаҷонибаи равонии кӯдаконе, ки берун аз шароити оила тарбия меёбанд, кӯмаки махсуси психологӣ зарур аст.

Дар Мактаби махсуси ҷумҳуриявӣ ҷиҳати истироҳату фароғати ноболиғон шароити зарурӣ андешида шудааст, вале дар Литсейи касбии техникий махсус барои машқу тамрини кӯдакон толори варзишӣ вуҷуд надорад ва шароит барои истироҳату фароғати кӯдакон низ ташкил нашудааст.

Зимни мониторинг аз рӯи саволномаҳои омодашуда кӯдакон ва омӯзгорони муассисаҳо дар алоҳидагӣ пурсида шуданд. Таҳлили саволномаҳои мазкур нишон медиҳад, ки дар муассисаҳои зикргардида ҳолатҳои зӯрварӣ ва таҳқир дар байни ноболиғон, зӯрварӣ ва таҳқир нисбати ноболиғон аз ҷониби омӯзгорон, мураббиён ва кормандон, ҷалби ноболиғон бо корҳои ба таълиму тарбияи онҳо вобастанабуда ҷой надоранд. Кӯдакони пурсидашуда қайд намуданд, ки аз шароити нигоҳдорӣ ва муносибати омӯзгорон ва дигар кормандони муассисаҳо розианд.

Омӯзгорон ибраз намуданд, ки онҳо асосан аз шароити кор қаноатманданд. Вале таҳлили саволномаҳо нишон дод, ки аксарияти онҳо аз курсҳои бозомӯзӣ нагузаштаанд ва хоҳиш кардаанд, ки барои онҳо семинару тренингиҳои вобаста ба санадҳои байналмилалӣ ва миллӣ оид ба адолати судӣ нисбати ноболиғон гузаронида шаванд.

Омӯзиши Оинномаи муассисаи давлатии таълимии Литсейи касбии техникӣ махсуси шаҳри Душанбе (30.04.2014 тасдиқ шудааст) нишон дод, ки он ба талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф”, ки тартиби судии фиристодани кӯдаконро ба чунин муассиса муқаррар намудааст, мутобиқ нест. Ин аст, ки то ҳанӯз ҳолатҳои бидуни қарори суд ба ин муассиса фиристодани кӯдакон ҷой доранд.

Соли 2018 кормандони мақомоти ВХИ бо мақсади санҷиш ба Қабулгоҳ-таҳвилгоҳ барои ноболиғони

Хадамоти пешгирии ҳуқуқвайронкунӣ дар байни ноболиғон ва ҷавонони ВҚД дар ш. Душанбе ташриф оварданд. Зимни ташриф дар муассиса ягон нафар кӯдак қарор нашофт. Омӯзиши шароити муассиса нишон дод, ки он пурра аз таъмири асосӣ бароварда шуда, барои нигоҳдории кӯдакон шароити зарурӣ таъмин карда шудааст. Ҷойҳои хоб, ҳуҷраҳои маишию фароғатӣ бо воситаҳои зарурӣ муҷаҳҳаз гардонида шудаанд.

Тибқи маълумотҳои пешниҳоднамудаи ВҚД соли 2018 аз хориҷи кишвар 50 нафар ноболиғон аз Марказҳои нигоҳдории муваққатии ФР ба ҷумҳурӣ баргардонида шуданд. ВХК дар ин самт бо Хадамоти пешгирии ҳуқуқвайронкунӣ дар байни ноболиғон ва ҷавонони ВҚД ҳамкорӣ менамояд. Ҷиҳати муайян намудани тақдирӣ минбаъдаи кӯдакони ба ватан баргардонидашуда, муайян намудани вазъи роияи ҳуқуқҳои онҳо кормандони ВХИ бо шаш нафар аз ин кӯдакон ва оилаҳои онҳо вохӯрданд. Маълум гардид, ки 3 нафар дар оила ва 3 нафари дигар дар мактаб-интернат қарор дошта, ҳамаи онҳо бо таҳсил фаро гирифта шудаанд.

Кормандони мақомоти ВХИ соли 2018 зимни ташрифӣ мониторинги муассисаҳо, аз ҷумла Мактаби махсуси ҷумҳуриявӣ, Литсейи махсуси касбӣ-техникӣ, Қабулгоҳ-таҳвилгоҳ бо кормандони ин муассисаҳо вохӯриҳо доир намуда, дар бораи санадҳои миллӣ ва байналмилалӣ, стандартҳои муносибат бо кӯдакони бо қонун дар муҳолифатбуда, сабабҳои ҷинояткориӣ ноболиғон ва

зарурати пешгирии онҳо, ҷанбаҳои дигари вобаста ба таълиму тарбияи кӯдак маълумот доданд.

Ҳамзамон зимни санҷишу мониторингҳо бо тарбиятгирандагони муассисаҳои мазкур вохӯриҳо доир гардида, ба кӯдакон дар бораи ҳуқуқу уҳдадориҳои онҳо, эҳтироми қонун ва ҳуқуқҳои дигарон, даст назадан ба ҷинояткорӣ, зарурати таҳсил ва касбомӯзӣ, риояи тарзи ҳаёти солим суҳбатҳо гузаронида шуданд.

Бо мақсади паҳн намудани иттилоот дар бораи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои миллӣ дар самти мазкур ВХК дар доираи амалигардони Барномаи таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон барои солҳои 2013–2020 бо дастгирии Дафтари барномаҳои САҲА дар Тоҷикистон Маҷмуаи санадҳои асосии байналмилалӣ ва миллӣ оид ба адолати судӣ нисбати ноболиғонро ба забони тоҷикӣ тарҷума ва бо теъдоди 300 нусха нашр намуд.

Дар раванди андешидани тадбирҳо чиҳати пешгирии ҷинояткориҳои ноболиғон мусоидат ба ҳамгирии кӯдакон ба ҷомеа ва мутобиқшавии самараноки иҷтимоии онҳо муҳим аст. Зеро кӯдакони аз ҷойҳои маҳрумӣ аз озодӣ озодшуда дар таҷриба бо мушкилоти зиёд вохӯранд, аз ҷумла надоштани касб ва шуғли муайян, таҳсилот, мушкилоти оилавӣ, набудани ҷойи муайяни зист ва дигар мушкилоти иҷтимоӣ. Зарурати офиятбахшӣ ва ҳамгирии кӯдакони бо қонун дар муҳолфатбуда ба ҷомеа

таҳия ва амалӣ гардонидани барномаҳои дахлдорро дар ин самт тақозо менамояд.

Дар соли 2018 ба ВҶК як муроҷиат оид ба эҳтимолияти вайроншавии ҳуқуқҳои ноболиғ зимни дастгиркунӣ ва пешбурди парвандаи ҷиноятӣ ворид гардид. Мақомоти прокуратура ҳолатҳои дар муроҷиат зикргардидаро мавриди санҷиш қарор дод ва ваҷҳҳои муроҷиаткунанда тасдиқи худро наёфтанд

Ҷиҳати беҳтар намудани вазъ дар самти адолати судӣ нисбати ноболиғон тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- гузаронидани чорабиниҳои иттилоотӣ оид ба пешгирии ҳуқуқвайронкунӣ ва ҷинояткориҳои ноболиғон;
- таҳлили вазъи беназоратӣ, ҳуқуқвайронкунӣ ва ҷинояткориҳои ноболиғон;
- ворид намудани тағйиру иловаҳо ба қонунгузориҳои амалкунанда дар соҳаи адолати судӣ нисбати ноболиғон;
- қабули Барномаи тавонбахшӣ ва ҳамгирии кӯдакони аз муассисаҳои пӯшида озодшуда;
- пайваста гузаронидани мониторинги муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида.

2.2. Ҳуқуқи кӯдакони дорои маъюбият

Маъюбон, аз ҷумла кӯдакони маъюб аз гурӯҳи бештар осебпазири аҳоли ба шумор мераванд.

Ҳукумати ҚТ бо истифода аз имкониятҳои мавҷуда барои беҳтар намудани вазъи иҷтимоии кӯдакони маъюб, фароҳам овардани шароитҳои мусоиди солимгардонӣ, омодагии касбӣ ва фароғативу истироҳатии онҳо тадбирҳои муассир меандешад.

Тибқи маълумоти Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии ҚТ ба ҳолати 1 январи соли 2019 дар ҷумҳурӣ 27712 нафар кӯдакони маъюби синни то 18-сола ба қайд гирифта шудаанд, ки нисбат ба соли 2017 1152 нафар зиёд аст.

Сари вақт муроҷиат накардан, бархӯрдор нагардидан аз табобату тадбирҳои пешгирикунандаю профилактикӣ ва тавонбахшии тиббӣю иҷтимоӣ, ҳангоми таваллуд бардоштани осебҳо, баромадҳои модарзодӣ ва бо сабабҳои иҷтимоӣ пурра табобат нагирифтани низ ба зиёдшавии маъюбӣ дар байни кӯдакон оварда мерасонад.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар байни кӯдакони маъюб кӯдаконе, ки ба бемории асаб (соли 2018 – 1597 ва соли 2017 – 1356 нафар) гирифтанд, бемории рӯҳӣ (соли 2018 – 786 ва соли 2017 – 659 нафар), узвҳои таъҷирӣ ва бофтаҳои мушаққатӣ

(соли 2018 – 375 ва соли 2017 – 287 нафар) бештаранд.

Дар солимгардонӣ ва офиятбахшии кӯдакони маъюбиятдошта нақши марказҳои хизматрасонии иҷтимоӣ муҳим аст. Соли 2018 шумораи марказҳои мазкур 7 адад зиёд гардида, ба 37 адад расонида шуд. Аз ҷониби ин марказҳо соли 2018 3257 нафар кӯдакони эҳтиёчманд бо чорабиниҳои офиятбахшии иҷтимоӣ, солимгардонии ҷисмонӣ, равонӣ, рушди зеҳнӣ, мутобикшавӣ бо ҷомеа фаро гирифта шуданд. Инчунин фаъолияти баъзе аз ин марказҳо ба тавонбахшии кӯдакон дар хонашон низ равона шудааст. Дар давоми соли 2018 аз ҷониби 137 нафар кормандони ин марказҳо ба 297 нафар, аз ҷумла 110 нафар кӯдакони маъюб хизматҳои иҷтимоӣ расонида шудааст.

Соли 2018 дар маҷмӯъ 847 нафар кӯдакони маъюб ба тавонбахшии муваққатӣ фаро гирифта шуданд. Аз ҷумла, 67 нафари онҳо дар МД “Маркази байналмилалӣ тавонбахшии кӯдакони маъюб дар н. Балҷувон” тавонбахшӣ гирифтаанд. Санҷиши фаъолияти Маркази мазкур нишон дод, ки он бо таҷҳизотҳои зарурӣ барои солимгардонӣ, аробаҷаҳои маъюбӣ ва дигар лавозимот таъмин буда, дорои 22 кати хоб мебошад. Теъдоди катҳои хоб кам буда, сохтмони дигар биноҳои Марказ то ҳол анҷом наёфтаанд. Кам будани катҳои хоб боиси он мегардад, ки падару модарон барои тавонбахшии кӯдакони худ дар ин муассиса моҳҳо дар навбат меистанд. Фаъолияти муассиса бинобар зимистони

тулонӣ ва душворгузар будани роҳи он мавсимӣ буда, аз моҳи апрел то моҳи октябр идома меёбад. Бартараф намудани камбудихоӣ зикргардида барои ба тавонбахшӣ фаро гирифтани шумораи бештари кӯдакони маъюб имконият медиҳад.

Ҳамчунин санҷиши МД “Маркази ҷумҳуриявии барқарорсозии солимии кӯдакон”-и шаҳри Ваҳдат анҷом дода шуд, ки барои солимгардонии кӯдакони гирифтори бемориҳои дастгоҳи тақяву ҳаракат, дил, шуш ва асаб пешбинӣ гардидааст. Маркази зикршуда дар як сол то 1700 нафар кӯдаконро ба солимгардонӣ фаро мегирад. Дар ин Марказ низ кам будани катҳои хоб ба назар мерасад, ки боиси навбатҳои тулонии эҳтиҷмандон мегардад.

Аз суҳбатҳо бо падару модарони кӯдакони маъюб бармеояд, ки онҳо дар бораи имтиёзҳо, аз ҷумла мавҷудияти комиссияҳои сайёри ташхиси тиббӣ, дар сурати 2 ва зиёда кӯдаки маъюб доштан бархурдор шудан аз хизматрасонии корманди иҷтимоӣ, доруҳои ройгон барои кӯдакони маъюби мубталои бемориҳои ангина, зуком, илтиҳоби меъда ва ғ. иттилоот надоранд.

Мушкилоти дигаре, ки дар ин самт боиси нигаронӣ аст, нобаробарии андозаи нафақаи кӯдакони маъюби то соли 2013 ва пас аз соли 2017 таъйиншуда мебошад.

ВҲК ҚТ чиҳати иттилоотонии кӯдакон, волидонии онҳо ва ҷомеаи шаҳрвандӣ оид ба ҳуқуқҳои кӯдакони

маъюб пайваста фаъолият мекунад. Аз ҷумла, дар маъракаи миллии таҳти шиори “Ҷар яки мо – тавоно!”, ки дар доираи «Барномаи миллии тавонбахшии шахсони дорои маъюбият барои солҳои 2017–2020» баргузор гардид, иштирок намуд.

Ҳуқуқи кӯдакони маъюб ба таҳсили босифат дар муҳити фарогир

Дар робита бо таъмин намудани кӯдакони маъюбиятдошта бо ҳаёти арзанда, ки барои мустақилияти пурра ва ҳамгирии иҷтимоии онҳо зарур аст, дастрасии онҳо ба таҳсил нақши муҳим мебозад.

Ҳуқуқи кӯдакони маъюб ба таҳсили босифат дар муҳити фарогир дар муҳимтарин санадҳои байналмилалӣ, аз ҷумла дар Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқи кӯдак ва дигарҳо ҳамаҷониба танзим шудааст ва Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун иштирокчи ин санадҳои байналмилалӣ дар ин самт тадбирҳои дахлдор меандешад.

Иқдоми тозаи Ҳукумати ҚТ дар пешбурди ҳуқуқи озодиҳои маъюбон ба имзо расонидани Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқҳои маъюбон мебошад.

Қонунгузори миллии дар ин самт тадриҷан ба муқаррароти санадҳои байналмилалӣ мутабиқ гардонида мешавад.

Вобаста ба Ҳадафи 4 Ҳадафҳои рушди устувор дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 тадбирҳо оид ба рушди низоми маориф, аз ҷумла таъмини баробарӣ ва дастрасии таҳсилот пешбинӣ шудаанд. Стратегияи рушди низоми таҳсилоти фарогирро, аз ҷумла тавассути бунёди инфрасохтори бемонеа, ташкили маводи дахлдори таълимӣ ва оmodасозии кадрҳо дар назар дорад.

Бо мақсади фароҳам овардани шароити мусоид ба кӯдакони маъҷуб дар соҳаи маориф Концепсияи давлатии таҳсилоти фарогир барои солҳои 2011–2015 қабул шуда, амалисозии марҳилаи дуюми он (солҳои 2016–2020) идома дорад.

Тибқи бандҳои 10.4 ва 10.5 Нақшаи миллии амалҳо ҷиҳати иҷрои тавсияҳо вобаста ба гузориши муттаҳидаи сеюм-панҷуми Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба рафти иҷрои Конвенсияи СММ дар бораи ҳуқуқи кӯдак барои солҳои 2018–2022 мунтазам омода намудани мутахассисони соҳаи кори иҷтимоӣ, педагогӣ-иҷтимоӣ (тютор), нуқсоншиносҳо барои ҷалби кӯдакони дорои маъҷубият ба муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва иҷрои барномаи таҳсилоти фарогир, инчунин баргузор намудани маърақаҳои баланд бардоштани сатҳи маърифатнокӣ оид ба фарогирии иҷтимоии кӯдакони маъҷуб пешбинӣ шудааст.

Дар Стратегияи фаъолияти ВҲК ҚТ барои солҳои 2018–2020 низ ҳуқуқи кӯдакони маъҷуб ба таҳсили

босифат дар муҳити фарогир ҳамчун самти афзалиятнок барои солҳои 2018–2020 муайян шудааст.

Соли 2018 дар ин самт мониторинги фаъолияти 8 муассисаҳои таҳсилоти ҳамагонӣ, аз ҷумла МТМУ №28 ва МТМУ №72 н. Фирдавсии ш. Душанбе, МТИ №83 н. Синои ш. Душанбе, МТМУ №5 ш. Хоруғ ва МТМУ №32 н. Ишкошими ВМКБ ва МТМУ №1 дар ш. Исфара гузаронида шуд.

Таҳлили мониторингҳои гузаронидашуда нишон медиҳад, ки таълиму тарбияи кӯдакон дар муассисаҳои номбаршуда ҷиҳати таъмини ҳамаҷонибаи ҳуқуқи кӯдак ба таҳсил асосан ба талабот ҷавобгӯ мебошанд. Дар баробари ин дар таъмини ҳуқуқи кӯдакони дорои маъҷубият ба таҳсилоти босифат дар муҳити фарогир баъзе мушкилиҳо ба назар мерасанд.

Аз ҷумла, на дар ҳамаи муассисаҳои санҷидашуда инфрасохтори дохилӣ ва атрофи онҳо ба эҳтиёҷоти кӯдакони дорои маъҷубият мутобиқ аст. Масалан, дар МТМУ №5 шаҳри Хоруғ, ки дар минтақаи кӯҳистон ҷойгир аст, инфрасохтори дохилӣ ва атрофи муассисаи таълимӣ чандон ба эҳтиёҷоти кӯдакони маъҷубиятдошта мувофиқат намекунад. Ҳол он ки дар он 5 нафар кӯдакони дорои маъҷубият (аз ҷумла, 2 духтари ақлронияшон суст дар синфҳои 5–6 ва 3 нафар писарон бо нуқсонҳои ҷисмонӣ) ба таълиму тарбия фаро гирифта шудаанд.

МТМУ №32 н. Ишкошим бошад, ба азнавсозии куллӣ эҳтиёҷ дорад.

Бинои МТМУ №2 ноҳияи Сангвор низ, ки соли 2013 ба истифода дода шудааст, ба эҳтиёҷоти кӯдакони дорои маъҷубият чандон мутобиқ нест. Дар муассисаи таълимии мазкур 2 нафар кӯдакони дорои маъҷубият, ки қобилияти мустақилона ҳаракат карданро доранд (яке духтар – дар синфи 10 ва дигаре писар – дар синфи 3), ба таълиму тарбия фаро гирифта шудаанд.

Дар самти мазкур вазъ дар МТМУ №1 шаҳри Исфара нисбатан беҳтар аст. Дар муассиса 12 нафар кӯдакони дорои маъҷубият таҳсил мекунанд ва барои онҳо роҳравҳои махсус, дастқапакҳо, ишораҳо бо ранги махсуси фарқкунанда муҳайё карда шудааст.

Нарасидани китобҳои дарсӣ барои кӯдакони дорои маъҷубият мушкилоти дигари ин самт мебошад, ки дар аксар муассисаҳои таълимӣ ба назар мерасад. Масалан, дар МТМУ №32 н. Ишкошим 3 нафар кӯдакони дорои маъҷубият таҳсил мекунанд, ки биноияшон суст буда (2 нафар писар ва 1 нафар духтар), дар дастрасӣ ба китобҳои дарсӣ бо ҳуруфоти брайлӣ мушкилӣ доранд.

Барои ҷалби хонандагони дорои маъҷубият ба таҳсилоти фарогир синфхонаҳои махсус таҷҳизонидашуда аҳамияти муҳим доранд. Чунин синфхонаҳо тибқи фармоиши Вазири маориф ва

илми ҶТ аз 6 декабри соли 2016 ҳамагӣ дар 89 муассисаи таълимӣ таъсис дода шудаанд. Зиёд намудани чунин синфхонаҳои захиравӣ барои таҳсилоти фарогири кӯдакони маъюбиятдошта мусоидат менамояд.

Соли 2018 инчунин мониторинги фаъолияти 4 мактаб-интернат, аз ҷумла Мактаб-интернати давлатӣ барои кӯдакони имконияташон маҳдуди ш. Хучанд, Мактаб-интернати махсус барои кӯдакони ношунаво ва шунавоиашон суст дар н. Б.Ғафуров, Мактаб-интернати махсуси бачагони қувваи босираашон суст ва зарири ш. Исфара ва Мактаб-интернати ҷумҳуриявии кӯдакони ятими н. Сангвор гузаронида шуд.

Зимни мониторингҳо муайян карда шуд, ки аз ҷониби роҳбарияти муассисаҳои мазкур дар якҷоягӣ бо мақомоти давлатӣ ва мусоидати эҳсонкорон ҷиҳати беҳдошти шароити таълиму тарбияи кӯдакон, аз ҷумла беҳдошти ҳолати санитарияи гигиенӣ, таъмини хонандагон бо сару либос, фаъолияти ошхонаҳо ва китобхонаҳо пайваста тадбирҳо андешида шуда, ба раванди таълим диққати махсус дода мешавад.

Қисмҳои таълимӣ ин муассисаҳо бо духтурҳо, ҳамшираҳо, фелдшерҳо ва доруворӣ таъмин шудаанд.

Ҳамзамон шиносӣ бо хобгоҳҳои мактаб-интернатҳои номбаршуда нишон дод, ки на ҳамаи

онҳо бо мебелу лавозимоти зарурӣ таъмин гардидаанд.

Дар ин муассисаҳо ҳамчунин нарасидани маводҳо, аз ҷумла китобҳои дарсӣ бо хатти Брайл, бо ҳуруфоти калон барои кӯдакони биноияшон сушт, бо забони имову ишора барои кӯдакони ношунаво, синфҳои муҷаҳҳаз бо тахтаҳои электронӣ, компютерҳои бо барномаҳои махсус насбгардида, гӯшмонакҳо, синфҳои лингофонӣ ва амсоли инҳо ба назар мерасад. Инчунин маълум гардид, ки дар муассисаҳои мазкур омӯзгорону мураббӣён аз курсҳои махсуси такмили ихтисос оид ба таҳсилоти фарогир нагузаштаанд.

Дар Мактаб-интернати давлатӣ барои кӯдакони имконияташон маҳдуди ш. Хуҷанд, Мактаб-интернати махсус барои кӯдакони ношунаво ва шунавоиашон сушт дар н. Б.Ғафуров, ки хонандагон то синфи 10 таълиму тарбия мегиранд, дар нақшаи таълимӣ барои соли хониши 2018–2019 фанни ҳуқуқи инсон ҷой дода нашудааст. Дар долонҳои баъзе аз муассисаҳои мониторингшуда лавҳаҳои иттилоотӣ оид ба санадҳои милливу байналмилалӣ дар самти ҳуқуқи озодиҳои кӯдак насб нашудаанд.

Зимни мониторингҳо маълум гардид, ки хонандагон дар синфҳои алоҳида касбҳои пойафзолдӯзӣ, дуредгарӣ, бофандагӣ, рассомӣ, кулолӣ, рангуборчигӣ, дӯзандагӣ ва пухтупазро меомӯзанд.

Дар Мактаб-интернатҳо робитаҳои оилавӣ хуб ба роҳ монда шудаанд. Падару модарон ва хешу таборон метавонанд ҳар вақте, ки хоҳанд кӯдакони худро аёдат кунанд ва онҳое, ки имконият доранд, метавонанд рӯзҳои шанбею якшанбе кӯдаконро бо худ баранд.

Дар самти ҳуқуқи кӯдакони маъҷуб ба таҳсили босифат дар муҳити фарогир тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- ба тасвиб расонидани Конвенсияи СММ дар бораи ҳуқуқи маъҷубон;
- андешидани чораҳо чиҳати зиёд намудани катҳои хоб ва беҳтар кардани шароити будубош дар муассисаҳои тавонбахшӣ;
- таъмин намудани баробарии андозаи нафақаи кӯдакони маъҷуб;
- мутобиқ намудани инфрасохтори муассисаҳо ба эҳтиёҷоти кӯдакони дорои маъҷубият бо назардошти меъёрҳои таҳсилоти фарогир;
- бо курсҳои омузишӣ фаро гирифтани омӯзгорон ва мураббихои муассисаҳои будубоши доимӣ;
- таъмини мактаб-интернатҳо бо барномаҳои дахлдори таълимӣ, китобҳои дарсӣ, ашёҳои аёни ва утоқҳои дарсии махсус.

2.3. Ҳуқуқи кӯдакон ба таҳсил

Ҳукумати ҷумҳурӣ ба соҳаҳои илму маориф эътибори аввалиндараҷа дода, ҷиҳати баланд бардоштани сатҳу сифати таълим тадбирҳои муассир меандешад.

Чунин талошҳои пешбарандаи Ҳукумати ҷумҳурӣ дар Қайдҳои хотимавии Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои кӯдак вобаста ба Маърузаи муттаҳидаи сеюм-панҷуми Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба рафти иҷрои Конвенсияи СММ оид ба ҳуқуқҳои кӯдак мусбӣ арзёбӣ шудаанд.

Аз ҷониби Ҳукумати ҚТ ҷиҳати иҷрои тавсияҳои Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои кӯдак Нақшаи миллии амалҳо аз 19 апрели соли 2018 тасдиқ гардид. Тибқи Нақшаи мазкур вазорату идораҳо вазифадор гаштаанд, ки ҷиҳати баланд бардоштани сифати таҳсилот, бақорирӣ ва омӯзиши давомдори омӯзгорон ва сохтмони муассисаҳои таълимӣ дар саросари кишвар бо таваҷҷӯҳи махсус ба манотиқи деҳот ва дурдаст, тақвият додани низоми сифати таҳсилоти томактабӣ ва афзудани мавҷудият ва дастрасии таҳсилоти томактабӣ, аз ҷумла барои кӯдакон аз оилаҳои камбизоат корҳои мушаххасро анҷом диҳанд.

Ҷиҳати муайян намудани вазъи риояи ҳуқуқи кӯдакон ба таҳсил соли 2018 аз ҷониби ВҲК ҚТ дар 8 муассисаҳои таҳсилоти ҷамагонӣ ва 4 мактаб-

интернат, аз ҷумла МТМУ №28 ва МТМУ №72 н. Фирдавсии ш. Душанбе, МТИ №83 н. Синои ш. Душанбе, МТМУ №5 ш. Хоруғ ва МТМУ №32 н. Ишкошими ВМКБ, Мактаб-интернати ҷумҳуриявӣ барои ятимон ва МТМУ №2 дар н. Сангвор, МТМУ №9 дар н. Балҷувон, Мактаб-интернат барои кӯдакони ношунаво ва шунавоияшон сусти н. Б.Ғафуров, Мактаб-интернати ёрирасон барои кӯдакони ақлан носолим дар ш. Хуҷанд, Мактаб-интернати махсус барои кӯдакони дорои биноиши паст ва нобино ва МТМУ №1 дар ш. Исфара санҷишу мониторингҳо гузаронида шуданд.

Аз натиҷаи санҷишҳои гузаронидашуда бармеояд, ки дар баъзе муассисаҳои таълимӣ мушкилоти зерин вучуд доранд: куҳнаву фарсуда будани мебелу таҷҳизоти дохилисинфӣ ва биноҳои таълимӣ; набудани гӯшаи махсус бо асбобҳои зидди сӯхтор, мавҷуд набудани муҳити бемонеа барои таҳсилоти фарогири кӯдакони маъҷубиятдошта; набудани маблағ барои бунёди инфрасохтори мувофиқ ба эҳтиёҷоти кӯдакони маъҷубиятдошта; нарасидани китобҳои дарсӣ аз фанҳои алоҳида, аз ҷумла барои кӯдакони дорои маъҷубият; номувофиқатии китобҳои дарсии фанҳои алоҳида бо барномаҳои намунавии таълимӣ, куҳна будани фонди китобхонаҳои мактабӣ ва ғайра.

Инчунин насб намудани тахтаҳои синфҳои электронӣ, ташкил ва таҷҳизонидани кабинетҳои фанӣ, синфҳои лингофонӣ, озмоишгоҳҳои замонавӣ, устохонаҳои таълимӣ, бунгоҳи тиббӣ ва майдончаву

толорҳои варзишӣ дар аксарияти муассисаҳои таълимии зикршуда қонеъкунанда намебошад.

Санҷиши МТМУ №32 ноҳияи Ишкошими ВМКБ нишон дод, ки дар муассисаи мазкур кадрҳои омӯзгорӣ намерасанд. Ҳолатҳои мазкур роҳбарони муассисаҳои таълимиро маҷбур месозад сарбории омӯзгоронро зиёд кунанд, ки ба сатҳу сифати таълим таъсири манфӣ мерасонад.

Ин тамоюлро омили Вазорати маориф ва илми ҶТ тасдиқ менамояд, ки тибқи он соли 2018 дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҷумҳурӣ 2 ҳазору 842 омӯзгор намерасанд.

Зимни санҷишҳои гузаронидашуда омӯзгорон ва хонандагон аз рӯи саволномаҳои қаблан омодашуда пурсида шуданд. Таҳлили саволномаҳо нишон медиҳад, ки аксарияти омӯзгорон, хусусан дар минтақаҳои дурдасти ҷумҳурӣ солҳои зиёд вобаста ба ҳуқуқҳои кӯдак аз курсҳои тақмили ихтисос нагузаштаанд.

Барои баланд бардоштани малакаи касбии омӯзгорони фанни “Ҳуқуқи инсон”-и муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маорифи Вазорати маориф ва илми ҶТ ва филиалҳои он дар шаҳрҳои Бохтар, Кӯлоб ва Хуҷанд 5 семинари омӯзишӣ гузаронида шуданд, ки дар онҳо 150 нафар иштирок намуданд.

Натиҷаи суҳбатҳо бо хонандагон, аз ҷумла хонандагони синфҳои болоӣ нишон медиҳад, ки баъзеи онҳо оид ба ҳуқуқи уҳдадорихояшон огоҳии хуб надоранд.

Дар ин раванд соли 2018 Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати баҳодиҳии талабот ва эҳтиёҷоти наврасону ҷавонони 10-19-сола тадқиқот гузаронид. Тадқиқот нишон дод, ки 85,7% наврасон аз ҳуқуқҳои худ огоҳӣ надоранд ва чунин вазъ нигаронкунанда аст.

Аз меъёрҳои муқарраршуда зиёд будани теъдоди хонандагон ба сатҳи сифати таълим таъсири манфӣ мерасонад. Новобаста аз он ки дар соли 2018 дар кишвар аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳо 151 муассисаи таҳсилоти умумӣ бо зиёда аз 73 000 ҷойи нишаст сохта, ба истифода дода шудааст, ҳоло ҳам норасоии ҷойҳои нишаст дар муассисаҳои таълимӣ ба назар мерасад.

Ҳамзамон дар ин самт Барномаи рушди муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ ва миёнаи умумии хусусӣ барои солҳои 2014–2020 қабул ва роҳандозӣ шуда бошад ҳам, иҷрои он дар давраи солҳои 2014–2017 ба талабот ҷавобгӯй нест.

Масъалаи дигари ҳалталаб нокифоя будани дастрасии кӯдакон ба таҳсилоти томактабӣ мебошад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар ҷумҳурӣ ҳамагӣ 12,5% кӯдакон ба таҳсилоти томактабӣ фаро гирифта шудаанд.

Мушкилоти дигари ин самт, ки аз муроҷиатҳои шаҳрвандон бармеояд, аз мактаб-интернатҳо хориҷ карда шудани баъзе тарбиятгирандагон аст. Тибқи Низомномаи нави намунавии мактаб-интернатҳо, ки бо қарори Ҳукумати ҚТ №411 аз 29 августи соли 2017 тасдиқ шудааст, кӯдаконе, ки падару модар доранд, аз мактаб-интернатҳо хориҷ карда мешаванд. Аммо дар Низомномаи мазкур ҳолатҳои ба таври истисно хориҷ накардани кӯдакони оилаҳои осебпазир, ки падар ё модарашон дар маҳбасанд, бемории рӯҳӣ доранд, имконияти таъмин намудани фарзанди худро надоранд ва ғ. ба инобат гирифта нашудааст.

Аз муроҷиатҳо бармеояд, ки баъзе падару модарон ва шахсони онҳоро ивазкунанда барои тарбия ва инкишофи кӯдак монеъгӣ эҷод мекунанд. Масалан, шаҳрванд С.Н. ба ВХК ҚТ муроҷиат намуда, хоҳиш кардааст, ки чиҳати бартараф намудани монеагии собиқ ҳамсараш (модари кӯдак) ба таҳсилоти умумии асосии фарзанди ноболиғаш С.Т. мусоидат карда шавад. Бо мусоидати ВХК ноболиғ С. Т. дар яке аз муассисаҳои таҳсилоти умумии ш.Душанбе ба таҳсил фаро гирифта шуд.

Дар самти ҳуқуқи дастрасии кӯдак ба таҳсил тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- баланд бардоштани заминаҳои моддиву техникий муассисаҳои таълимӣ ва сатҳу сифати таълим;
- ба инобат гирифтани вазъи кӯдакони оилаҳои осебпазир ҳангоми хориҷ кардан аз мактаб-интернатҳо;
- андешидани чораҳо ҷиҳати инкишофи зинаи таҳсилоти томактабӣ.

2.4. Ҳуқуқи кӯдак ба ҳифзи саломатӣ

Таъмини ҳуқуқи кӯдакон ба ҳифзи саломатӣ, рушди солимии ҷисмонӣ ва равонии онҳо вазифаи аввалиндараҷаи давлату ҷомеа ба шумор меравад.

Тибқи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои то соли 2030 ва Барномаи миёнамуҳлати рушди ҶТ барои давраи солҳои 2016 - 2020 ҳифзи саломатӣ ҳамчун ҳадафи асосии сиёсати иҷтимоии Ҳукумати ҶТ ва омили муҳими рушди некӯаҳволии мардуми кишвар арзёбӣ гаштааст.

Дар ҶТ кӯдакон давра ба давра аз муоинаи ҳатмии тиббӣ гузаронида шуда, таҳти назорати доимии диспансерӣ ва эмгузаронии зидди бемориҳо қарор доранд.

Солҳои охир дар самти дастрасии модарону кӯдакон ба хизматрасонии босифати тиббӣ натиҷаҳои назаррас ба даст омаданд. Тибқи маълумоти ВТҲИА соли 2018 дар ҷумҳурӣ 3457 нафар кӯдакони синни то 1-сола фавтидаанд, ки назар ба соли 2017 327 нафар кам шудааст. Фавти кӯдакони то 5 сола низ дар соли 2018 (884 нафар) назар ба соли 2017 (546 нафар) камтар шудааст.

Сабабҳои асосии фавти кӯдакон норасидӣ (809 нафар), бемориҳои узвҳои нафаскашӣ (720 нафар), бемориҳои сироятӣ (612 нафар), нуқсонҳои

модарзодӣ (428 нафар) ва осебҳо ҳангоми таваллуд (118 нафар) мебошанд, ки андешидани тадбирҳои иловагиро дар самти солимгардонии модарону кӯдакон, пешгирии бемориҳои сироятӣ, таъмини модарону кӯдакон бо ғизои солим ва дигар чораҳои муасирро тақозо менамояд.

Мутахассисони Вазорат чунин мешуморанд, ки норасоии микроэлементҳои ғизоӣ яке аз сабабҳои асосии қадпасти, камвазни ва камхунии кӯдакон ва фаъти онҳо мегардад. Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои кӯдак низ дар ин самт тавсияҳои дахлдор пешниҳод намудааст.

Масъалаи дигари ҳалталаб дар самти мазкур таъмини солимии равонии кӯдакон аст, ки боиси ба худкушӣ даст задани онҳо мегардад. Тибқи маълумоти ВҚД ҳолатҳои худкушии кӯдакон соли 2018 (102 ҳолат) назар ба соли 2017 (90 ҳолат) афзудааст.

Яке аз хатарҳои ҷиддӣ ба саломатии кӯдакон гирифтोर шудани онҳо бо ВМНО/БПНМ мебошад. Тибқи маълумоти ВТҲИА ба ҳолати 1 январи соли 2019 дар ҷумҳурӣ 872 нафар кӯдакони синни то 18-сола (соли 2017 – 768 кӯдак) ба қайд гирифта шудааст, ки аз ин шумора 694 нафар гирифтори ВНО ва 178 нафар гирифтори БПНМ мебошанд.

ВҲК дар самти ҳуқуқ ба ҳифзи саломатӣ корҳои муайяно ба сомон расонид. Аз ҷумла, соли 2018

фаъолияти Маркази саломатии шаҳрии №4 дар шаҳри Душанбе мавриди санҷиш қарор дода шуд.

Натиҷаи санҷиш нишон дод, ки дар марказ тибқи қарори Ҳукумати ҶТ №600 барои кӯдакони то яксола, маъюб ва дигар категорияҳои шаҳрвандон хизматрасонӣ ва таъминоти баъзе доруҳо тариқи ройгон ба роҳ монда шудааст. Натиҷаи пурсиши волидон низ инро тасдиқ мекунад.

Дар баробари ин бинои муассисаи мазкур барои дастрасии кӯдакони маъюб бо пандус, дастқаппак ва лифт муҷахҳаз карда нашудааст. Ҳолати мазкур ба ошӯнаҳои болоӣ баромадани кӯдакони маъюбро, ки барои тавонбахшӣ ба Маркази мазкур меоянд, душвор мегардонад.

Аз ҷониби ВХК соли 2018 вобаста ба ҳуқуқҳои кӯдак ба ҳифзи саломатӣ маводи иттилоотӣ омода ва паҳн карда шуданд.

Дар самти ҳуқуқи кӯдак ба саломатӣ тавсияҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- тақвияти фаъолият дар самти хизматрасонии тиббӣ ба кӯдакон ва таъмини модару кӯдак бо физои солим бо таваҷҷуҳи махсус ба минтақаҳои деҳот ва оилаҳои камбизоат;
- андешидани тадбирҳои иловагӣ ҷиҳати беҳдошти солимии равонии кӯдакон;
- андешидани чораҳо ҷиҳати беҳдошти ҳолати санитарияи гигиении ҷойҳои истифодаи умум, махсусан дар муассисаҳои таълимии шаҳру деҳот;
- мутобиқ намудани бинои муассисаҳои тандурустӣ ба талаботи маъҷубон;
- андешидани чораҳои иловагӣ оид ба пешгирӣ, таъбабат ва мубориза бар зидди ВНМО/БПНМ.

ХОТИМА

Маърӯзаи ВҲК ҚТ барои соли 2018 аз ду боб иборат буда, дар боби аввал натиҷаҳои фаъолияти ВҲК ҚТ дар соли 2018 ва дар боби дуюм таҳлили вазъи риюяи ҳуқуқ ва озодиҳои кӯдак дар ҷумҳурии дар самтҳои алоҳида ҷой дода шудаанд.

Аз натиҷаҳои фаъолияти ВҲК ҚТ дар соли 2018 бармеояд, ки бо истифода аз заминаҳои мусоиди ҳуқуқиву ташкилӣ фаъолияти самараноки ВҲК ҚТ ҷиҳати амалисозии Стратегияи ВҲК ҚТ барои солҳои 2018–2020 ба роҳ монда шудааст.

Фаъолияти ВҲК ҚТ нисбат ба соли 2017 тақвият ёфта, нишондиҳандаҳо, аз ҷумла дар баррасии муроҷиатҳои шахсони воқеиву ҳуқуқӣ, санҷишу мониторингҳо, ҳамкориҳо бо мақомоти давлатӣ, созмонҳои байналмилалӣ ва сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, баромадҳо дар ВАО, воридшавии мизочон ба сомонаи ВҲК ҚТ зиёд шудаанд.

Аз 185 (соли 2017 – 182 адад) муроҷиатҳое, ки дар соли 2018 мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд, 18 адади онҳо мусбӣ ҳал карда шудаанд.

Аз таҳлилҳо бармеояд, ки соли 2018 муроҷиатҳо дар самтҳои ҳуқуқ ба таҳсил, ҳуқуқ ба моликият ва мерос ва ҳуқуқ ба муошират ва робитаҳои ҳешутаборӣ зиёд

шудаанд. Дар ин давра шикоятҳо нисбати мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва мақомоти судӣ кам шудаанд.

Соли 2018 дар 43 муассисаҳое, ки кӯдакон дар онҳо таълиму тарбия мегиранд, санҷишу мониторингҳо гузаронида шудааст, ки назар ба соли 2017 14 адад зиёдтар аст. Дар ин раванд навъҳои гуногуни муассисаҳо, аз ҷумла муассисаҳои пӯшида ва қисман пӯшида, мактаб-интернатҳо ва муассисаҳои таҳсилоти умумӣ мавриди санҷишу мониторинг қарор гирифтаанд.

Ҳамкориҳои ВХК ҚТ бо мақомоти давлатӣ, сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва созмонҳои байналмилалӣ дар амалисозии самти афзалиятноки ВХК ҚТ – мусоидат ба таъмини ҳуқуқи кӯдакони маъҷуб ба таҳсили босифат дар муҳити фарогир самаранок арзёбӣ шудааст.

Фаъолияти ВХК ҚТ дар самти баланд бардоштани маърифатнокии шаҳрвандон низ назаррас буда, дар баробари гузаронидани як қатор чорабиниҳои иттилоотиву маърифатӣ соли 2018 оид ба ҷанбаҳои гуногуни ҳуқуқи озодиҳои кӯдак 104 маротиба (соли 2017 – 88) дар ВАО баромадҳо таъмин шудаанд.

Афзоиш ёфтани воридшавии истифодабарандагони Интернет ба сомонаи ВХК ҚТ (2386 воридшавӣ) нисбат ба соли 2017 (946 воридшавӣ) аз он шаҳодат медиҳад, ки таваҷҷуҳи шаҳрвандон ба масъалаҳои вобаста ба ҳуқуқҳои кӯдак сол аз сол зиёд мешавад.

Дар боби дуҷуми Маърӯза самтҳои алоҳидаи ҳуқуқи озодиҳои кӯдак, аз ҷумла кӯдакон дар низоми адолати судӣ, ҳуқуқи кӯдакони дорои маъҷубият, ҳуқуқи кӯдакон ба таҳсил ва ҳуқуқи кӯдак ба ҳифзи саломати мавриди таҳлили ҳамаҷониба қарор дода шудаанд.

Бо мақсади боз ҳам беҳтар намудани вазъи риояи ҳуқуқҳои кӯдакон дар ҷумҳурӣ вобаста ба ҳар як самте, ки мавриди таҳлил қарор дода шудааст, дар маҷмӯъ 19 адад тавсияҳои ВХК ҚТ пешниҳод шудаанд. Аз ҷумла, дар самтҳои ҳуқуқ ба таҳсил – 3 тавсия, ҳуқуқи кӯдакони дорои маъҷубият – 6 тавсия, ҳуқуқи кӯдак ба ҳифзи саломати – 5 тавсия ва кӯдакон дар низоми адолати судӣ – 5 тавсия пешниҳод шудааст.

ВХК ҚТ итминон дорад, ки мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дар амалисозии тавсияҳои дар Маърӯза пешниҳодшуда саҳмгузори намуда, ҷиҳати боз ҳам беҳтар шудани вазъи риояи ҳуқуқи кӯдак дар ҷумҳурӣ мусоидат менамоянд.

ВХК ҚТ тасмим гирифтааст, ки минбаъд низ дар ҳамкорӣ бо ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор барои пешбурди ҳуқуқ ва озодиҳои кӯдак дар доираи имкониятҳо ва салоҳиятҳои худ мусоидат намояд.

**УПОЛНОМОЧЕННЫЙ ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА
В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН**

**ДОКЛАД УПОЛНОМОЧЕННОГО
ПО ПРАВАМ РЕБЁНКА
В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН
ЗА 2018 ГОД**

ДУШАНБЕ – 2019

СОДЕРЖАНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ.....	63
I. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УПОЛНОМОЧЕННОГО ПО ПРАВАМ РЕБЁНКА В 2018 ГОДУ.....	67
1.1. Обращения физических и юридических лиц.....	67
1.2. Результаты встреч и приёма граждан УПР РТ в городах и районах республики в 2018 году.....	76
1.3. Совершенствование национального законодательства в области прав и свобод ребёнка.....	78
1.4. Проверка состояния соблюдения прав и свобод ребёнка.....	80
1.5. Повышение осведомленности граждан по вопросам прав и свобод ребёнка.....	82
1.6. Сотрудничество с государственными органами, структурами гражданского общества и международными организациями в области прав ребёнка.....	85
II. СОСТОЯНИЕ СОБЛЮДЕНИЯ ПРАВ И СВОБОД РЕБЁНКА В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН.....	87
2.1. Дети в системе правосудия.....	87
2.2. Права детей с инвалидностью.....	98
2.3. Право детей на образование.....	108
2.4. Право детей на охрану здоровья.....	114
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	118

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

РТ	Республика Таджикистан
МВД РТ	Министерство внутренних дел Республики Таджикистан
ГБАО	Горно-Бадахшанская автономная область
ВИЧ	Вирус иммунодефицита человека
СПИД	Синдром приобретённого иммунодефицита
УПЧ РТ	Уполномоченный по правам человека в Республике Таджикистан
УПР РТ	Уполномоченный по правам ребёнка в Республике Таджикистан
МОН РТ	Министерство образования и науки Республики Таджикистан
МЗСЗН РТ	Министерство здравоохранения и социальной защиты населения Республики Таджикистан
МК РТ	Министерство культуры Республики Таджикистан
УК РТ	Уголовный кодекс Республики Таджикистан
МИОГВ	Местный исполнительный орган государственной власти
ИОГВ	Исполнительный орган государственной власти
ООН	Организация Объединённых Наций
ВС РТ	Верховный Суд Республики Таджикистан
ГУИН	Главное управление исполнения уголовного наказания
РФ	Российская Федерация
ОМВД	Отдел Министерства внутренних дел
ОГЗПР	Отдел по государственной защите прав ребенка

ПРЕДИСЛОВИЕ

В 2018 году исполнилось 25 лет присоединению Республики Таджикистан к Конвенции ООН о правах ребенка. Эту дату республика встретила значительными достижениями. В этом году были осуществлены эффективные меры по защите и поощрению прав ребенка.

В рамках мероприятий, направленных на начало четвертой инициативы Республики Таджикистан в области воды Основателем мира и национального единства – Лидером нации, Президентом Республики Таджикистан уважаемым Эмомали Рахмоном была подписана Конвенция ООН о правах инвалидов. Подписание данного документа является важным шагом в деле защиты и продвижения прав людей с инвалидностью, в том числе и детей.

В 2018 году был сдан в эксплуатацию первый агрегат Рогунской ГЭС, который заложил важную основу для устойчивого развития страны и обеспечения достойной жизни людей, улучшения положения детей и создания для них благоприятных условий.

В 2018 году утверждены и начата реализация Национальных планов по выполнению рекомендаций Комитета ООН по правам ребенка, представленных по результатам рассмотрения 3-5

периодических докладов Таджикистана о реализации Конвенции ООН о правах ребенка и первых докладов о реализации дополнительных Факультативных Протоколов к Конвенции, касающихся участия детей в вооруженных конфликтах, торговли детьми, детской проституции и детской порнографии.

При всесторонней поддержке Правительства Республики Таджикистан был продолжен этап формирования института Уполномоченного по правам ребенка в Республике Таджикистан (далее – УПР РТ). В целях укрепления внутреннего потенциала данного института были приняты соответствующие меры в соответствии с Национальным планом действий по выполнению рекомендаций Комитета ООН по правам ребенка на 2018-2022 годы.

В 2018 году начата реализация Стратегии УПР РТ на 2018-2020 годы.

В очередном Докладе УПР РТ отражены вопросы, связанные с деятельностью УПР и состоянием прав ребенка в Республике Таджикистан в 2018 году.

Настоящий Доклад разработан с целью информирования органов государственной власти, структур гражданского общества, средств массовой информации и общественности о деятельности УПР РТ и на основании статьи 32-7 Закона РТ “Об Уполномоченном по правам человека в Республике

Таджикистан” представляется Президенту Республики Таджикистан, Маджлиси милли Маджлиси Оли Республики Таджикистан, Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан, Конституционному суду Республики Таджикистан, Верховному суду Республики Таджикистан, Высшему экономическому суду Республики Таджикистан и Генеральному прокурору Республики Таджикистан.

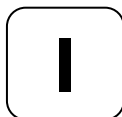
Доклад состоит из двух глав. В первой главе содержится информация о рассмотренных обращениях, результатах встреч и приёма граждан, проведённых УПР РТ в городах и районах, проверки ситуации соблюдения прав ребёнка в детских учреждениях, правовом информировании граждан, в том числе детей о правах ребёнка, сотрудничестве УПР РТ с государственными органами, структурами гражданского общества и международными организациями.

Во второй главе Доклада проанализирована ситуация с правами ребёнка в отдельных областях и представлены конкретные рекомендации по улучшению ситуации в этих областях.

УПР РТ выражает благодарность государственным органам за предоставление информации и содействие в выполнении функций Уполномоченного. Также выражаем признательность гражданскому обществу и международным

организациям за сотрудничество в области защиты и продвижения прав ребенка.

Уверены, что настоящий Доклад будет рассмотрен государственными органами и структурами гражданского общества и ими будет внесён вклад в реализации представленных рекомендации.

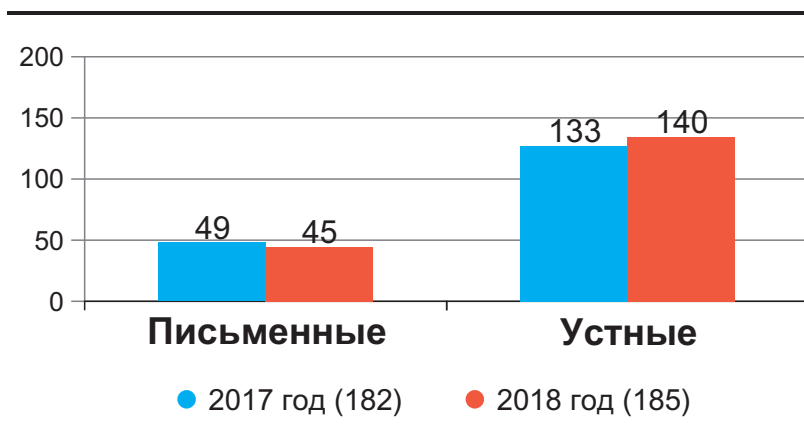

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УПОЛНОМОЧЕННОГО ПО ПРАВАМ РЕБЕНКА В 2018 ГОДУ

1.1. Обращения физических и юридических лиц

Приём и рассмотрение обращений физических и юридических лиц, связанных с правами ребёнка является одним из основных направлений деятельности УПР РТ. В 2018 году УПР РТ рассмотрел 185 обращений физических и юридических лиц, из которых 45 являются письменными и 140 устными (см. диаграмму).

Письменные обращения поступили от жителей города Душанбе – 20 обращений, Хатлонской области – 7 обращений, Согдийской области – 5 обращений, ГРРП – 8 обращений, НПО – 1 обращение, УПР Российской Федерации – 3 обращения и из Управления социальной защиты населения Челябинской области РФ – 1 обращение (см. диаграмму).

Письменные обращения поступили от женщин – 23 (2017-32) обращения, мужчин – 15 (2017-9) обращений и от юридических лиц – 7 (2017-8) обращений.

Письменные обращения согласно классификатору относятся к следующим правам и свободам ребенка:

- право на образование – 12 обращений (2017-2);
- право на справедливое судебное разбирательство – 7 обращений (2017-7);
- право на сохранение родственных связей – 7 обращений (2017-1);
- право на достаточный уровень жизни – 6 обращений (2017-4);
- право на личную неприкосновенность – 4 обращения (2017-5);
- право на охрану здоровья – 3 обращения (2017-1);
- право на сохранение индивидуальности – 2 обращения (2017-2);
- другие вопросы – 4 обращения (2017-1) (содействие в получении решения суда – 1 обращение; помещение ребёнка в специализированное учреждение – 1 обращение);
- содействие в проверке условий жизни ребенка – 1 обращение;
- содействие иностранному гражданину в усыновлении гражданина Республики Таджикистан – 1 обращение).

В 45 письменных обращениях содержатся жалобы на решения или действия (бездействия) следующих субъектов:

- судебных органов – 4 обращения (2017-3);
- МВД РТ – 4 обращения (2017-3);
- органов прокуратуры – 1 обращение;
- МОН РТ – 1 обращение (2017-4).

В остальных 35 обращениях заявители просят содействия в решении вопросов, связанных с правами детей. Например, 6 обращений по вопросу направления детей в школу-интернат, 6 обращений по вопросу общения с ребёнком, 2 обращения по вопросу участия представителя УПР РТ в судебном процессе и т.д.

Из 45 письменных обращений 35 обращений были направлены по подведомственности в соответствующие министерства и ведомства, 10 обращений рассмотрены непосредственно в Аппарате УПЧ РТ.

Также, к УПР РТ поступило 5 обращений из-за рубежа, которые были положительно решены. Например, к УПР обратился главный врач “Детского городского многопрофильного центра высоких медицинских технологий им. Рауфхуса” г. Санкт-Петербурга РФ по вопросу перевода несовершеннолетнего гражданина Республики Таджикистан Х.М., проходящего лечение в указанном учреждении. При содействии УПР РТ

ребёнок был переведен в медицинское учреждение Республики Таджикистан.

В целом, в 2018 году из 45 полученных письменных обращениях 15 (в 2017 году – 17) были решены положительно. Например, УПР было оказано содействие гражданину Ю.Ш. в получении копии обвинительного приговора суда г. Москвы РФ в отношении его бывшего супруга, гражданину Р.М. оказано содействие в привлечении к уголовной ответственности лица, виновного в изнасиловании ее несовершеннолетней дочери, гражданину Г.Н. оказано содействие в организации домашнего обучения его ребёнка, имеющего инвалидность.

В 2018 году увеличилось количество обращений, связанных с правом на образование. Количество таких обращений составляют 18 единиц (2017 году – 2). В 7 случаях заявители просят содействия в организации обучения их детей в школах-интернатах. Большинство обратившихся обеспокоены исключением детей из школ-интернатов.

Данные обращения направлены в соответствующие органы и находятся на их рассмотрении.

Анализ поступивших обращений показывает, что в 7 случаях ставится вопрос о нарушении прав ребенка на сохранение родственных связей. В частности, в двух обращениях были отмечены случаи нарушения данного права ребёнка трудовыми мигрантами.

В 2018 году к УПР РТ 140 (2017 году – 133) граждан обратились в устной форме. Устные обращения поступили: от жителей города Душанбе – 43 обращения (в 2017 году – 55), Хатлонской области – 15 обращений (в 2017 году – 14), ГБАО – 16 обращений (в 2017 году – 10), Согдийской области – 17 обращений (в 2017 году – 25) и ГРРП – 18 (в 2017 году – 29) обращений.

Из общего числа устных обращений 34 обращения были зарегистрированы в ходе приёма граждан, которые были осуществлены УПР на местах (ГБАО – 16 единиц, Согдийская область – 15 единиц, Балджуванский район – 2 единицы и Сангворский район – 1 единица).

В 2018 году к УПР РТ устно обратились 83 женщин (в 2017 году – 79) и 57 мужчин (в 2017 году – 54).

Устные обращения согласно классификатору относятся к следующим правам и свободам ребенка:

- право на социальное обеспечение – 27 обращений (в 2017 году – 26);
- право на образование – 18 обращений (в 2017 году – 7);
- право на собственность и наследство – 14 обращений (в 2017 году – 4);
- право на воспитание в семье и заботу родителей – 14 обращений;
- право на достаточный уровень жизни – 11 обращений (в 2017 году – 12);

- право на справедливое судебное разбирательство и защиту – 8 обращений (в 2017 году – 13);
- права детей с инвалидностью – 5 обращений;
- право на жильё – 5 обращений (в 2017 году – 13);
- право на индивидуальность – 4 обращения (в 2017 году – 10);
- право на алименты – 4 обращения (в 2017 году – 2);
- право на охрану здоровья – 4 обращения (в 2017 году – 13);
- право на личную неприкосновенность, свободу от пыток и всех видов насилия – 3 обращения (в 2017 году – 4);
- право на труд – 2 обращения (в 2017 году – 7);
- права трудовых мигрантов и членов их семей – 1 обращение;
- право на землю и другие природные запасы – 1 обращение (в 2017 году – 2);
- права человека во время призыва на военную службу – 1 обращение;
- экономические права – 1 обращение;
- другие вопросы – 17 обращений (в 2017 году – 8).

В своих устных обращениях граждане жалуются на решения или действия (бездействия) следующих субъектов:

- судебных органов – 7 обращений (в 2017 году – 12);
- органов внутренних дел – 2 обращения (в 2017 году – 8);
- органов прокуратуры – 1 обращение;
- МОН РТ – 5 обращений (в 2017 году – 5);
- Центра здоровья – 1 обращение;
- Таджиксодиротбанка – 2 обращения (в 2017 году – 1).

Анализ обращений показывает, что в большинстве случаев устные обращения граждан касаются права на социальное обеспечение – 27 единиц, доступа к образованию – 18 единиц (в 2017 году – 7), права на заботу родителей и воспитание в семье – 14 единиц, а также право на собственность и наследство – 14 единиц (в 2017 году – 4).

УПР РТ также отслеживает информацию, размещенную в СМИ о случаях возможного нарушения прав и свобод ребёнка. В 2018 году УПР РТ было рассмотрено и взято на контроль три таких информации. В частности, по информации, распространенной в социальных сетях о несовершеннолетней М.У. не желающей возвращаться к своей биологической матери, УПР с учётом наилучших интересов ребёнка оказал

содействие в достижении соглашения сторонами и решении вопроса в пользу ребёнка.

В целом, при содействии УПР РТ положительно решены 3 устных обращения граждан.

К УПР РТ также поступают обращения граждан посредством сайта www.vhk.tj, электронной почты info@vhk.tj и child@ombudsman.tj. В 2018 году в целом зарегистрировано 14 электронных корреспонденций (5 – обращений и 9 – вопросов). Все обращения в соответствии с положениями Закона Республики Таджикистан «Об обращениях физических и юридических лиц» рассмотрены и обратившимся представлены подробные ответы.

1.2. Итоги встреч и приёма граждан УПР РТ в городах и районах республики

В 2018 году рабочая группа под руководством УПР РТ находилась в служебной командировке со 2 по 8 сентября в городе Хорог, Рушанском и Ишканимском районах ГБАО, 13–15 сентября в Сангворском районе, 26–28 сентября в Балджуванском районе и 9–16 октября в городах Худжанд, Исфара и в Бободжон Гафуровском районе Согдийской области.

В ходе рабочей поездки состоялись встречи с ответственными сотрудниками отделов образования и науки, здравоохранения, социальной защиты населения, правоохранительных органов, Комиссий по защите прав ребенка, джамоатов посёлков и сёл, структур гражданского общества и средствами массовой информации, в которых приняли участие более 200 человек. Во время встреч обсуждались вопросы государственной политики в области защиты прав детей, реализации Конвенции ООН о правах ребенка и дополнительных Протоколов к ней, роли Уполномоченного по правам ребенка, положения законов РТ «Об ответственности родителей за обучение и воспитание детей», «О предотвращении насилия в семье», уважения мнения ребёнка при принятии решений в семье, необходимости воспитания детей в семье, а также негативные последствия помещения детей в интернатные учреждения.

В ходе рабочих поездок УПР РТ в города и районы республики также был осуществлён приём граждан, в организации и проведении которых содействовали представительства и общественные приёмные УПЧ РТ. В частности, ими было размещено объявление о времени и месте приёма граждан посредством местного СМИ и председателей джамоатов посёлков и сёл.

Всего было получено 34 обращения (ГБАО – 16 человек, Согдийская область – 15 человек, Балджуванский район – 2 человека и Сангворский район - 1 человек). Всем обратившимся были предоставлены соответствующие юридические консультации.

В ходе приёма граждан принимали участие председатели и секретари городских и районных Комиссий по правам ребёнка, члены этих комиссий, представители отделов соцзащиты и отделов по делам женщин.

Результаты приёма граждан в ГБАО, Согдийской области, Сангворском и Балджуванском районе показывают, что в большинстве случаев заявителей волнуют вопросы, связанные с распадом молодых семей, вселением, социальным обеспечением детей, получением пенсии по инвалидности, реабилитацией, помещением в места постоянного пребывания и т.д.

1.3. Совершенствование национального законодательства о правах и свободах ребенка

Одной из задач УПР РТ является содействие в совершенствовании законодательства в области прав и свобод ребенка.

В 2018 году УПР РТ были представлены заключения и предложения к 9 (2017 году - 12) проектам нормативных правовых актов, в том числе к проектам законов РТ «О системе предупреждения и профилактики правонарушений несовершеннолетних», «О государственной регистрации актов гражданского состояния», «О внесении дополнений в Уголовный кодекс РТ», «О внесении изменений в Кодекс об административных правонарушениях РТ» и другие.

Также были представлены заключения к проектам Кодекса об образовании Республики Таджикистан и «Программы реабилитации и социальной интеграции детей, освободившихся из закрытых учреждений на 2020–2024 годы».

В 2018 году было всесторонне проанализировано национальное законодательство о правах детей с инвалидностью на образование на предмет их соответствия международным стандартам. По результатам анализа подготовлены

соответствующие рекомендации для представления заинтересованным сторонам.

В 2018 году УПР РТ и сотрудники ОГЗП участвовали в работе 12 (2017 году–9) межведомственных рабочих групп.

1.4. Проверка состояния соблюдения прав и свобод ребенка

В 2018 году в целях определения ситуации с соблюдением прав и свобод ребенка были посещены и проведены проверки и мониторинги в 43 учреждениях (в 2017 году – 29).

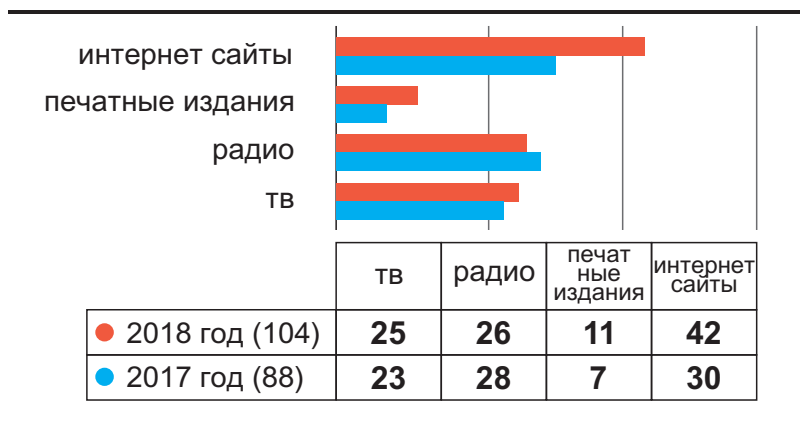
В частности, проверки состояния соблюдения прав ребёнка были проведены в Республиканской специализированной школе г.Душанбе, Приемнике-распределителе для несовершеннолетних МВД РТ по г.Душанбе, ГУ «Республиканский центр восстановления здоровья детей» в г.Душанбе, Центре здоровья №4 г.Душанбе, Культурно-развлекательном комплексе «Файзи истиклол» (бывшая «Чайка») в Варзобском районе, Республиканской школе-интернате для детей сирот в Сангворском районе, ГУ «Международный детский реабилитационный центр» в Балджуванском районе, школе-интернате для глухих и слабослышащих детей Б.Гафуровского района, Вспомогательной школе-интернате для умственно отсталых детей в г.Худжанд, Специальной школе-интернате для слепых и слабовидящих детей г.Исфары, Начальном общеобразовательном учреждении №83 района Сино г.Душанбе, Общеобразовательных учреждениях №№28 и 72 района Фирдавси г.Душанбе, №5 г.Хорог, №32 Ишкашимского района, №2 Сангворского района, №9 Балджуванского района, а также №1 г.Исфары.

Результаты проверок и мониторингов были обсуждены на круглом столе с участием председателей местных комиссий по правам ребёнка, руководителей областных представительств УПЧ РТ, представителей соответствующих министерств и ведомств, структур гражданского общества и журналистов, состоявшемся 4 декабря 2018 года. Также, рекомендации по итогам проверок и мониторингов были представлены в соответствующие органы.

Также, сотрудники ОГЗПР участвовали в проведении 22 мониторингов в составе мониторинговой группы при УПЧ РТ.

1.5. Правовое просвещение граждан в области прав и свобод ребенка

В целях правового просвещения граждан в 2018 году было организовано 104 выступления в СМИ (см. диаграмму).

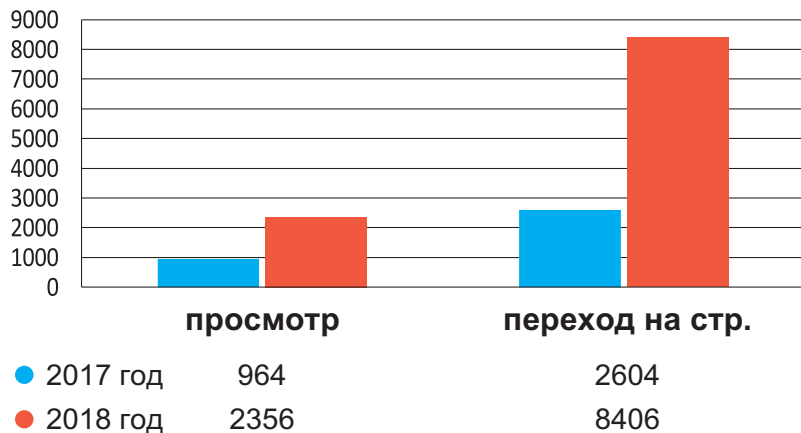

Веб-сайт УПР РТ www.vhk.tj и электронные почты info@vhk.tj и child@ombudsman.tj как вспомогательные ресурсы помогают в информировании и облегчают доступ граждан, особенно детей к УПР РТ.

В 2018 году вдвое увеличилось посещение сайта УПР РТ. Если в 2017 году было зарегистрировано 964 посещения, то в 2018 году этот показатель достиг 2356 посещений. (см. диаграмму).

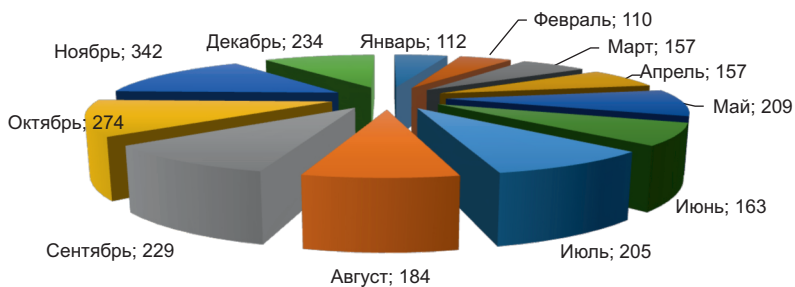

Статистика посещения сайта

Статистика ежемесячного посещения сайта в 2018 году

Также, в течение 6 месяцев 2018 года (июль-декабрь) на веб-сайте УПР РТ был проведен опрос на тему «Кто несет ответственность за воспитание ребенка?». Итог проведенного опроса показывает, что многие участники считают ответственными за воспитание детей в основном родителей. Так, результаты опроса таковы: «Учитель» - 7% или 5 человек, «Родители» - 51% или 35 человек, «Общество» - 3% или 2 человека, «Государство» - 3% или 2 человека и «Все» 35% или 24 голоса.

В честь Международного дня защиты детей с 29 мая по 2 июня 2018 года совместно с отделением Международной организации «Добрососедство» в Таджикистане были проведены информационные и культурно-образовательные мероприятия с привлечением более 2000 учащихся из всех учебных заведений города Душанбе, района Носири Хисрав, Шаартузского и Раштского районов.

В 2018 году в целях распространения информации о правах детей были опубликованы и распространены Доклад УПР РТ на 2017 год общим тиражом 300 экземпляров, Сборник основных международных и национальных правовых актов в области правосудия в отношении несовершеннолетних общим тиражом 300 экземпляров, буклет «Защити свои права» тиражом 1000 экземпляров и 500 плакатов размером 1х0,8 метра по праву детей на здоровье.

1.6. Сотрудничество с государственными органами, структурами гражданского общества и международными организациями в области прав ребенка

В 2018 году упрочилось взаимовыгодное сотрудничество УПР РТ со всеми заинтересованными сторонами в области прав и свобод ребенка.

Плодотворным было сотрудничество с государственными органами, в частности с Исполнительным аппаратом Президента РТ, Комиссией по правам ребенка при Правительстве Республики Таджикистан и местными комиссиями по правам ребенка, министерствами образования и науки, здравоохранения и социальной защиты населения, труда, миграции и занятости населения, юстиции, иностранных дел, внутренних дел, Генеральной прокуратурой РТ и другими.

В частности, в 2018 году в сотрудничестве с Министерством образования и науки РТ в городах Душанбе, Бохтар, Куляб и Худжанд в рамках реализации Программы образования в области прав человека на 2013-2020 годы были организованы обучающие семинары для учителей по предмету «Права человека».

В 2018 году также было плодотворным сотрудничество с Детским фондом ООН (ЮНИСЕФ) в Таджикистане, Офисом программ ОБСЕ в

Душанбе и отделением Международной организации «Добрососедство» в Таджикистане.

В частности, при поддержке ЮНИСЕФ была продолжена деятельность по реализации Стратегии деятельности УПР РТ на 2018–2020 годы, оказана техническая поддержка сайта УПР РТ, переведён и опубликован Доклад УПР РТ за 2017 год, проведены встречи УПР РТ на местном уровне, проверки и мониторинги, привлечен международный эксперт и т.д.

Совместно с отделением Международной организации «Добрососедство» в Таджикистане в рамках празднования 25-й годовщины ратификации Республикой Таджикистан Конвенции ООН о правах ребенка в ноябре 2018 года состоялась Республиканская научно-практическая конференция на тему «Роль Конвенции ООН о правах ребенка в защите и продвижении прав ребенка в РТ: достижения и перспективы».

Укрепляется сотрудничество УПР РТ со структурами гражданского общества, в частности с ОФ «Нота Бене», ОО «Ассоциация родителей детей с инвалидностью», «Правовая инициатива», «Иштирок», «Корвони Умед», «Рушди инклюзия», «Рангинкамон» и другими, занимающимися защитой прав детей. С этой целью представители структур гражданского общества были включены в состав мониторинговой группы УПР РТ для проведения совместных проверок и мониторингов.

СОСТОЯНИЕ СОБЛЮДЕНИЯ ПРАВ И СВОБОД РЕБЕНКА В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН

2.1. Дети в системе правосудия

В Республике Таджикистан система правосудия в отношении несовершеннолетних находится на стадии формирования и предпринимаются многочисленные меры для ее дальнейшего развития.

Принятие и реализация Программы реформирования системы правосудия в отношении несовершеннолетних на 2017–2021 годы является одним из таких мер. Данная программа предусматривает меры по укреплению координации между министерствами и ведомствами, совершенствованию законодательства, предупреждению преступности среди несовершеннолетних, реабилитации и реинтеграции детей в общество.

Действующее законодательство, включая уголовный кодекс, уголовно-процессуальный кодекс, кодекс исполнения уголовного наказания и другие законы, предусматривают соответствующие гарантии в области правосудия в отношении несовершеннолетних и соответствуют установленным международным стандартам.

В то же время, законодательство в этой области имеет некоторые несоответствия, требующие внесения изменений в него. Например, для обеспечения наилучших интересов ребенка требуется, что ребенок, лишенный свободы, содержится отдельно от взрослых. Хотя Закон РТ «О защите прав ребенка» запрещает содержание ребёнка в одной камере со взрослыми задержанными, заключенными и осужденными, в то же время Закон РТ «О порядке и условиях содержания под стражей подозреваемых, обвиняемых и подсудимых» даёт возможность в исключительных случаях с согласия прокурора в камерах для несовершеннолетних содержать положительно характеризующихся взрослых, впервые привлекаемых к уголовной ответственности за преступления, не относящиеся к тажким и особо тяжким. Однако закон не предусматривает конкретного правового положения.

Хотя на практике в качестве меры наказания к детям не применяется помещение в карцер или дисциплинарный изолятор, однако статья 144 Кодекса исполнения уголовного наказания и статья 38 Закона «О порядке и условиях содержания под стражей подозреваемых, обвиняемых и подсудимых» предусматривают такую возможность. Согласно стандартам обращения с детьми, лишенными свободы, помещение их в дисциплинарные изоляторы считается «плохим отношением» к детям.

Согласно данным, представленным Генеральной прокуратурой РТ, несмотря на принятые меры по

предупреждению преступления несовершеннолетних, их количество в 2018 году увеличилось. Если в 2017 году несовершеннолетние совершили 690 преступлений, то в 2018 году эта цифра достигла 907, то есть на 217 или на 32,4% больше преступлений. Данное количество преступлений совершено 780 несовершеннолетними, в том числе 25 девочками и 755 мальчиками.

Также вызывает беспокойство совершение групповых преступлений с участием несовершеннолетних. 74 несовершеннолетних совершили групповое преступление, 65 из которых совершены вместе со взрослыми. Данная ситуация свидетельствует о том, что в большинстве случаев взрослые склоняют несовершеннолетних к совершению преступлений.

Анализ показывает, что большинство преступлений, совершены несовершеннолетними (539 человек), не охваченными образованием и полезной деятельностью. Совершение преступлений учениками общеобразовательных учреждений (231 человек) также остаётся тревожным.

Рост преступности наблюдается по всем категориям преступлений. Особенно увеличиваются имущественные преступления.

Показатели преступности среди несовершеннолетних в 2017–2018 годах:

КАТЕГОРИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯ	2017	2018
Убийство	1	1
Умышленное причинение тяжкого вреда здоровью	9	11
Изнасилование	0	3
Насильственные действия сексуального характера	7	10
Изготовление и употребление наркотических средств	2	5
Кража	455	630
Мошенничество	7	20
Грабёж	17	27
Разбой	1	3
Хулиганство	85	89
Другие преступления	105	108

Количество преступлений, совершенных в отношении детей в 2018 году (919) уменьшилось по сравнению с предыдущим годом (1039) на 120 преступлений.

Другой тревожной проблемой в этой области является ситуация с самоубийством и покушением на самоубийство детьми. В 2018 году в стране 102

ребенка (2017 году – 90) совершили самоубийство и покушение на самоубийство. Эти случаи увеличились в Согдийской – 37 (2017 году – 31) и Хатлонской областях – 32 (2017 году – 27).

Согласно данным, представленным Министерством внутренних дел РТ, в 2018 году в Приемник-распределитель для несовершеннолетних Службы предупреждения правонарушений среди несовершеннолетних и молодёжи МВД РТ доставлены 721 (2017 году – 953) несовершеннолетних, которые в основном занимаются бродяжничеством и попрошайничеством. Следует отметить, что существует вероятность угрозы попадания данной группы детей в группу детей в конфликте с законом.

Содействие защите прав детей в конфликте с законом, продвижение гуманных методов обращения в рамках деятельности с этой группой детей является одним из наиболее важных направлений деятельности Уполномоченного по правам ребёнка в РТ.

В целях содействия совершенствованию законодательства в данной области УПР РТ представил свои предложения в соответствующие органы.

В целях изучения условий содержания несовершеннолетних в закрытых и полужакрытых учреждениях УПР постоянно проводит мониторинги данных учреждений. В 2018 году был проведен

мониторинг в ГУ «Республиканская специализированная школа города Душанбе» и ГУ «Специальный профессионально-технический Лицей города Душанбе».

Мониторинг показал, что решением суда в Республиканскую спецшколу направляются мальчики в возрасте от 10 до 15 лет, а в Специальный профессионально-технический Лицей направляются мальчики в возрасте от 14 до 18 лет, поведение которых представляет опасность для общества, нуждающихся в отдельных условиях обучения и воспитания и требующих специального педагогического отношения.

Проверка в вышеупомянутых учреждениях показала, что в целом в рамках существующих возможностей созданы все необходимые условия, в том числе для содержания, образования, воспитания, медицинского обслуживания, а также профессиональной подготовки детей. В данных учреждениях для определения недостатков и прогресса в процессе воспитания и уровня знаний на каждого ребенка заводится отдельное дело, а также проводится постоянный мониторинг исправления детей.

В то же время, в ходе мониторинга были выявлены некоторые недостатки. В частности, в штатных расписаниях обоих учреждений отсутствует штат психолога. Тогда как для обеспечения всестороннего развития детей, воспитывающихся вне семьи, помощь психолога необходима.

В Республиканской спецшколе созданы необходимые условия для досуга детей, но в Специальном профессионально-техническом Лицее для тренировок и занятия спортом детей нет спортивного зала и не созданы условия для их досуга.

В ходе мониторинга дети и преподаватели учреждений были опрошены согласно подготовленным заранее вопросам. Анализ вопросников показывает, что в вышеупомянутых учреждениях случаев насилия и унижения среди несовершеннолетних, насилия и унижения несовершеннолетних преподавателями, воспитателями и персоналом, а также привлечения несовершеннолетних к работам, не связанным с их воспитанием и обучением не зарегистрировано. Опрошенные дети отметили, что они довольны условиями содержания и отношением к ним преподавателей и других сотрудников данных учреждений.

Педагоги в основном выразили удовлетворение условиями труда. Однако анализ вопросников показал, что большинство из них не проходили курсы повышения квалификации и просили организовать для них тренинги по международным и национальным документам в области правосудия в отношении несовершеннолетних.

Изучение Положения, регулирующего деятельность ГУ “Специальный профессионально-технический Лицей города Душанбе” (утверждён 30.04.2014 года)

показало, что оно не соответствует норме Закона РТ «Об образовании», в соответствии с которой направление детей в данное учреждение должно осуществляться по решению суда. Всё ещё имеют место случаи направления детей без решения суда. В 2018 году в целях проведения проверки сотрудники УПЧ РТ посетили Приемник-распределитель для несовершеннолетних Службы предупреждения правонарушений среди несовершеннолетних и молодёжи МВД РТ в городе Душанбе. На момент посещения в Приемнике-распределителе не было ни одного ребенка. Изучение условий данного учреждения показало, что в нём произведён капитальный ремонт и в нём созданы необходимые условия для содержания детей. Спальные комнаты, бытовые и комнаты для отдыха оборудованы и оснащены необходимыми средствами.

Согласно данным, представленным МВД РТ, в 2018 году, из Центров временного содержания Российской Федерации были возвращены в Республику Таджикистан 50 несовершеннолетних. В этом направлении УПР РТ сотрудничает со Службой предупреждения правонарушений среди несовершеннолетних и молодёжи МВД РТ. В целях изучения дальнейшей судьбы возвращенных на родину детей сотрудники УПЧ РТ встретились с шестью такими детьми и их семьями. Выяснилось, что трое из них воспитываются в семье и остальные трое в школах-интернатах и все охвачены обучением.

В рамках посещений и мониторингов Республиканской спецшколы, Специального профессионально-технического Лицея, Приёмника-распределителя МВД РТ в 2018 году состоялись встречи сотрудников офиса УПЧ РТ с персоналом этих учреждений, в ходе которых была представлена информация о национальных и международных правовых документах, стандартах обращения с детьми в конфликте с законом, причинах преступности среди несовершеннолетних и необходимости их предупреждения, а также были рассмотрены другие аспекты, связанные с обучением и воспитанием детей.

Также в ходе проверок и мониторингов были проведены встречи и беседы с учениками вышеуказанных учреждений об их правах и обязанностях, соблюдении законов и прав других лиц, предупреждении преступности, необходимости получения образования и профессиональной подготовки, а также соблюдения здорового образа жизни.

В целях распространения информации о международных и национальных правовых актах в данной области Уполномоченным по правам ребенка в рамках реализации Программы образования в области прав человека на 2013-2020 годы при поддержке Офиса программ ОБСЕ в Таджикистане был переведён на таджикский язык и издан Сборник международных и национальных актов в области правосудия в отношении несовершеннолетних тиражом в 300 экземпляров.

В рамках мер, направленных на предупреждение преступности среди несовершеннолетних, важно содействие в интеграции детей в общество и их эффективной социальной адаптации. Так как дети, освобожденные из мест лишения свободы, на практике сталкиваются с большими трудностями, включая отсутствие профессиональной подготовки и определенных навыков, образования, семейных проблем, отсутствие жилья и другими социальными проблемами. Необходимость реабилитации и реинтеграции в общество детей в конфликте с законом требует разработки и реализации соответствующих программ в данной области.

В 2018 году в адрес Уполномоченного по правам ребенка поступило одно обращение о возможном нарушении прав несовершеннолетнего в ходе его задержания и производства следственных действий. По результатам прокурорской проверки доводы, приведенные заявителем не подтвердились.

В целях улучшения ситуации в области правосудия в отношении несовершеннолетних предлагаются следующие рекомендации:

- **проведение информационных кампаний по предупреждению правонарушений и преступности среди несовершеннолетних;**
- **анализ состояния безнадзорности, правонарушений и преступности несовершеннолетних;**
- **внести изменения и дополнения в действующее законодательство в области правосудия в отношении несовершеннолетних;**
- **принятие Программы по реабилитации и реинтеграции детей, освободившихся из мест лишения свободы;**
- **проведение постоянных мониторингов закрытых и полужакрытых учреждений.**

2.2. Права детей с инвалидностью

Инвалиды, в том числе дети с инвалидностью являются наиболее уязвимой группой населения. В рамках имеющихся возможностей Правительством РТ принимаются соответствующие меры по улучшению социального положения людей с инвалидностью, созданию благоприятных условий для оздоровления, профессиональной подготовки и досуга детей с инвалидностью.

По данным Министерства здравоохранения и социальной защиты населения Республики Таджикистан на 1 января 2019 года в стране зарегистрировано 27712 детей с инвалидностью в возрасте до 18 лет, что на 1152 ребёнка больше, чем в 2017 году.

Несвоевременное обращение в медицинские учреждения, непринятие мер по предупреждению, профилактике и медико-социальной реабилитации, родовые травмы, врождённые пороки и неполное лечение в связи с социальными трудностями также приводят к увеличению инвалидности среди детей.

Исследования, проведённые в данной области показывают, что среди детей с инвалидностью, страдающих болезнями нервной системы (в 2018 году – 1597 человек, в 2017 году – 1356 человек) большинство составляют дети, страдающие психическими заболеваниями (в 2018 году – 786, в 2017 году – 659 человек) и заболеваниями опорно-

двигательного аппарата (в 2018 году – 375 в 2017 году – 287 человек).

В реабилитации детей с инвалидностью важна роль центров по оказанию социальных услуг. В 2018 году было организовано 7 таких центров. В настоящее время их количество составляет 37 единиц. В 2018 году 3257 нуждающихся детей были охвачены мероприятиями по социальной реабилитации, физическому и психическому оздоровлению и социальной интеграции. Помимо этого, некоторые из этих центров также занимаются реабилитацией детей на дому. В 2018 году 137 сотрудников данных центров оказали социальные услуги 297 инвалидам, в том числе 110 детям с инвалидностью.

В 2018 году 847 детей с инвалидностью были охвачены временной реабилитацией. В частности, 67 из них прошли реабилитацию в ГУ “Международный детский реабилитационный центр” Балджуванского района. Проверка деятельности данного Центра показала, что он оснащён необходимым оборудованием для реабилитации, инвалидными колясками и другими принадлежностями. В центре имеются 22 койки. Количество коек недостаточно, а строительство других зданий центра до сих пор не завершено. В связи с этим, родители таких детей месяцами выжидают очереди для реабилитации своих детей. По причине долгой зимы и труднопроходимости дороги в зимний период Центр осуществляет свою деятельность сезонно с апреля по октябрь месяц. Устранение вышеуказанных недостатков позволит

охватить услугами реабилитации большее количество детей с инвалидностью.

Также в 2018 году была проведена проверка в ГУ «Республиканский детский реабилитационный центр» в городе Вахдат, который предназначен для реабилитации детей, страдающих болезнями опорно-двигательного аппарата, сердца, лёгких и нерва. В указанном Центре ежегодно до 1700 детей охватываются услугами реабилитации. Количество коек в данном Центре также недостаточно, что является причиной длинных очередей нуждающихся в реабилитации.

Проведённые беседы с родителями детей с инвалидностью показывают, что они не осведомлены о существующих льготах, в частности о наличии мобильных медико-диагностических комиссий, возможности пользования услугами социальных работников при наличии 2 или более детей с инвалидностью, существовании бесплатных лекарств для детей-инвалидов, страдающих ангиной, гриппом, гастритом и др.

Другой проблемой в данном направлении является неравенство размеров пенсии для детей с инвалидностью, назначенных до 2013 года и после 2017 года.

УПР РТ проводит информационную деятельность о правах детей с инвалидностью среди детей, их родителей и населения. В частности, УПР РТ был участником национальной кампании под лозунгом

«Способен каждый из нас!», которая проводилась в рамках «Национальной программы реабилитации инвалидов на 2017–2020 годы».

Права детей с инвалидностью на качественное образование в инклюзивной среде

Доступ к образованию детей с инвалидностью имеет важное значение с точки зрения обеспечения их достойной жизнью, необходимой для полной самостоятельности и социальной интеграции таких детей.

Права детей с инвалидностью на качественное образование в инклюзивной среде всесторонне отражены в важных международных документах, в том числе в Конвенции ООН о правах ребенка и других. Республика Таджикистан как участник этих международных документов принимает соответствующие меры в данном направлении.

Новой инициативой Правительства Республики Таджикистан в продвижении прав и свобод людей с инвалидностью является подписание Конвенции ООН о правах инвалидов.

Национальное законодательство в данном направлении постепенно приводится в соответствие с положениями международных документов.

В соответствии с Целью 4 Целей устойчивого развития в Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2030 года

предусмотрены меры по развитию системы образования, в том числе обеспечение равенства и доступа к образованию. Стратегия предполагает развитие системы инклюзивного образования, в том числе путём создания безбарьерной инфраструктуры, разработки соответствующих учебных материалов и систем подготовки кадров.

В целях создания благоприятных условий в сфере образования для детей с инвалидностью была принята Национальная концепция инклюзивного образования для детей с ограниченными возможностями в РТ на 2011–2015 годы. В настоящее время продолжается реализация второй фазы (2016–2020 годы) данной Концепции.

В соответствии с пунктами 10.4 и 10.5 Национального плана действий по выполнению рекомендаций, связанных с третьим-пятым объединенными докладами Республики Таджикистан по реализации Конвенции ООН о правах ребенка на 2018-2022 годы предусмотрена регулярная подготовка специалистов в области социальной, педагогико-социальной (тьюторы) работы, дефектологов в целях вовлечения детей-инвалидов в общеобразовательные учреждения и реализации концепции инклюзивного образования. В плане также предусмотрено проведение информационных кампаний по повышению уровня просвещённости по вопросам социальной интеграции детей с инвалидностью.

В Стратегии деятельности УПР РТ на 2018–2020 годы право детей с инвалидностью на качественное образование в инклюзивной среде определено в качестве приоритетного направления деятельности на 2018–2020 годы.

В 2018 году в этом направлении проведено 8 мониторингов в общеобразовательных учреждениях, в том числе в общеобразовательных учреждениях №№28 и 72 района Фирдавси города Душанбе, начальном образовательном учреждении №83 района Сино города Душанбе, общеобразовательных учреждениях №5 города Хорог и №32 Ишкашимского района ГБАО и общеобразовательном учреждении №1 города Исфары.

Анализ проведенных мониторингов показывает, что обучение и воспитание детей в вышеуказанных учреждениях в основном соответствует целям права ребёнка на образование. В то же время, имеют место некоторые трудности, связанные с обеспечением права детей с инвалидностью на качественное образование в инклюзивной среде.

В частности, не во всех учреждениях, в которых были проведены мониторинги, внутренняя и внешняя инфраструктура отвечает потребностям детей с инвалидностью. Например, в общеобразовательном учреждении №5 города Хорог, расположенном в горном регионе, внутренняя инфраструктура и окружающая территория образовательного учреждения не совсем отвечают потребностям детей с инвалидностью. Хотя в нём

обучаются 5 детей с инвалидностью (2 девочки в 5-6 классе с задержкой в умственном развитии и 3 мальчика с физическими нарушениями).

Общеобразовательное учреждение №32 Ишкашимского района требует капитального ремонта.

Здание общеобразовательного учреждения №2 Сангворского района, который был сдан в эксплуатацию в 2013 году, также не отвечает потребностям детей с инвалидностью. В данном учебном заведении охвачены воспитанием и обучением 2 ребенка-инвалида, которые могут самостоятельно передвигаться (девочка – в 10 классе и мальчик – в 3 классе).

В общеобразовательном учреждении №1 города Исфары ситуация лучше. В данном учреждении обучаются 12 детей с инвалидностью и для них созданы необходимые условия, в частности имеются специальные дорожки, пандусы и специальные указательные знаки с отличительным цветом.

Нехватка учебников для детей с инвалидностью является другой проблемой, которая имеет место во многих образовательных учреждениях. Например, в общеобразовательном учреждении №32 Ишкашимского района обучаются трое детей со слабым зрением (2 мальчика и 1 девочка), которые испытывают трудности в доступе к учебникам со шрифтом Брайля.

Для привлечения учащихся с инвалидностью к инклюзивному образованию первостепенное значение имеют специально оборудованные ресурсные классы. В соответствии с распоряжением Министра образования и науки РТ от 6 декабря 2016 года такие классы созданы всего лишь в 89 учебных заведениях. Увеличение числа ресурсных классов способствует инклюзивному образованию детей с инвалидностью.

В 2018 году был проведен мониторинг деятельности 4 школ-интернатов, в частности в Школе-интернате для детей с ограниченными возможностями города Худжанд, Специальной школе-интернате для глухих и слабослышащих детей Б.Гафуровского района, Специальной школе-интернате для слепых и слабовидящих детей города Исфары и в Республиканской школе-интернате для детей-сирот Сангворского района.

Мониторинг показал, что руководство данных учреждений совместно с государственными органами и при поддержке благотворителей принимают меры по улучшению условий обучения и воспитания детей, улучшению санитарного состояния, обеспечению учащихся одеждой, питанием и книгами. Особое внимание уделяется процессу обучения.

Медицинские части этих учреждений обеспечены врачами, медсёстрами, фельдшерами и необходимыми медикаментами.

Проверка условий общежитий школ-интернатов показала, что не все они обеспечены необходимой мебелью и принадлежностями.

В учреждениях отмечается нехватка учебников на шрифте Брайля, учебников с крупным шрифтом для слабовидящих детей, принадлежностей для детей с проблемами слуха, оборудованных классов с электронными досками, компьютеров со специальными программами, наушников, лингофонных классов и т.п. Также было установлено, что в этих учреждениях преподаватели и воспитатели не проходили специальные курсы повышения квалификации по инклюзивному образованию.

В Государственной школе-интернате для детей с ограниченными возможностями города Худжанд, Специальной школе-интернате для детей с проблемами слуха Б.Гафуровского района, в которых дети учатся до 10 класса, в учебный план на 2018-2019 год не включен предмет «Права человека». В коридорах некоторых учреждений, где были проведены мониторинги, не установлены информационные вывески о национальных и международных правовых актах о правах и свободах ребенка.

Мониторинг показал, что в отдельных классах детей обучают таким профессиям, как плотник, художник, портной, сапожник, а также текстильному, кулинарному и гончарному делу.

В Школах-интернатах хорошо налажены семейные связи. Родители и родственники всегда могут навещать своих детей. Родители, у которых есть возможность, на выходные забирают своих детей домой.

В области права детей с инвалидностью на качественное образование в инклюзивной среде предлагаются следующие рекомендации:

- ратификация Конвенции ООН о правах инвалидов;
- принятие мер по увеличению количества мест и улучшению условий пребывания в реабилитационных учреждениях;
- обеспечение равного размера пенсий детям с инвалидностью;
- создание в учреждениях инфраструктуры, отвечающей потребностям детей с инвалидностью с учетом стандартов инклюзивного образования;
- организация обучающих курсов для преподавателей и воспитателей интернатных учреждений;
- обеспечение школ-интернатов соответствующими учебными программами, учебниками, наглядными пособиями и специальными учебными классами.

2.3. Право детей на образование

Правительство Республики Таджикистан уделяет большое значение сферам науки и образования и принимает эффективные меры для повышения уровня и качества образования.

Инициативы правительства Республики Таджикистан в этом направлении были отмечены в Заключительных замечаниях Комитета ООН по правам ребенка, представленных по результатам рассмотрения третьего-пятого объединённого Доклада Республики Таджикистан по выполнению Конвенции ООН о правах ребенка.

Правительством Республики Таджикистан в целях выполнения рекомендаций Комитета ООН по правам ребенка 19 апреля 2018 года утверждён Национальный план действий. В Национальном плане предусмотрены меры по повышению качества образования, профессиональной подготовки и повышения квалификации учителей и строительства учебных заведений по всей стране, уделяя особое внимание сельским и отдаленным районам, укрепления системы качественного дошкольного образования и увеличения доступа к дошкольному образованию, особенно для детей из малообеспеченных семей.

Для изучения ситуации соблюдения прав детей на образование в 2018 году УПР РТ было проведено 8 мониторингов в общеобразовательных учреждениях и в 4-х школах-интернатах, в том числе в

общеобразовательных учреждениях №28 и №72 района Фирдавси города Душанбе, общеобразовательном учреждении №83 района Сино города Душанбе, общеобразовательных учреждениях №5 города Хорог и №32 Ишкашимского района ГБАО, Республиканской школе-интернате для детей-сирот и в общеобразовательном учреждении №2 Сангворского района, общеобразовательном учреждении №9 Балджуванского района, Специальной школе-интернате для детей с проблемами слуха Б.Гафуровского района, Государственной вспомогательной школе-интернате для детей с инвалидностью города Худжанд, Специальной школе-интернате для детей с проблемами зрения города Исфары и в общеобразовательном учреждении №1 города Исфары.

По результатам проведенного мониторинга было определено, что в некоторых общеобразовательных учреждениях существуют такие проблемы как: изношенность мебели и классного оборудования; отсутствие предметов и средств пожаротушения, отсутствие беспрепятственной среды для инклюзивного образования детей с инвалидностью; отсутствие средств для создания соответствующей инфраструктуры, отвечающей потребностям детей с инвалидностью; отсутствие учебников по отдельным предметам, в том числе для детей с инвалидностью; несоответствие учебников по отдельным предметам типовым образовательным программам и т.д.

Помимо этого, электронные доски, организация и оснащение предметных кабинетов, лингофонных классов, лабораторий, учебных мастерских, медицинских пунктов, спортивных площадок и спортивных залов в большинстве упомянутых учебных заведений находятся в неудовлетворительном состоянии.

Проверка общеобразовательного учреждения №32 в Ишкашимском районе показала, что в этом учреждении существует нехватка педагогических кадров. Такая ситуация приводит к увеличению нагрузки учителей, что негативно сказывается на качестве образования.

Эту тенденцию подтверждает и статистика Министерства образования и науки Республики Таджикистан, согласно которой в 2018 году в средних общеобразовательных учреждениях республики не хватало 2 тысячи 842 учителей.

В ходе мониторингов преподаватели и учащиеся были опрошены по заранее подготовленным анкетам. Анализ анкет показывает, что большинство преподавателей, особенно в отдаленных регионах страны, уже много лет не проходили курсы повышения квалификации по правам ребёнка.

Для повышения профессиональных навыков учителей, преподающих предмет «Права человека» в общеобразовательных учреждениях, было проведено 5 образовательных семинаров в Республиканском институте повышения

квалификации и переподготовки работников системы образования Министерства образования и науки РТ, а также в Бохтарском, Кулябском и Худжандском филиалах института, где приняли участие 150 человек.

Результаты бесед с учащимися, в том числе старших классов, показывают, что некоторые из них плохо осведомлены о своих правах и обязанностях. В связи с этим следует отметить, что в 2018 году Центр стратегических исследований при Президенте РТ провел исследование по оценке потребностей подростков и молодежи в возрасте 10-19 лет. Исследование показало, что 85,7% подростков не знают своих прав. Такая ситуация является поводом для беспокойства.

Переполненность классов негативно влияет на уровень и качество образования. Несмотря на то, что в 2018 году в стране за счет всех источников финансирования было построено 151 учебное заведение с более чем 73 000 местами, однако в учебных заведениях по-прежнему существует нехватка мест.

Наряду с этим, несмотря на принятие и реализацию Программы развития дошкольных и средних частных учебных заведений на 2014-2020 гг., ее реализация в 2014-2017 гг. не отвечает требованиям.

Другой проблемой, требующей решения является трудности, связанные с доступом к дошкольному образованию. Анализ ситуации показывает, что по

республике только 12,5% детей обучаются в дошкольных учреждениях.

Отчисление некоторых воспитанников из школ-интернатов является одной из проблем, которую граждане ставят в своих обращениях. Согласно новому типовому Положению школ-интернатов, утвержденному Постановлением Правительства Республики Таджикистан №411 от 29 августа 2017 года, дети имеющие родителей отчисляются из интернатов. Однако в Положении не предусмотрены исключительные случаи оставления в интернатных учреждениях детей из уязвимых семей, в частности детей, родители которых находятся в заключении, страдают психическими заболеваниями, или же не имеющих возможности обеспечить своих детей.

Из обращений следует, что некоторые родители и замещающие их лица препятствуют воспитанию и развитию ребенка. Например, в своём обращении к УПР РТ гражданин С.Н. указал, что его бывшая супруга (мать ребёнка) препятствует получению его несовершеннолетним сыном общего основного образования и просил содействия в решении данного вопроса. УПР РТ оказал содействие в реализации права ребёнка на образование.

В области права доступа детей к образованию предлагаются следующие рекомендации:

- **улучшение материально-технической базы образовательных учреждений, а также уровня и качества образования;**
- **учёт положения детей из уязвимых семей при решении вопроса об их отчислении из школ-интернатов;**
- **принятие мер по развитию уровня дошкольного образования.**

2.4. Право детей на охрану здоровья

Обеспечение права детей на здоровье, развитие их физического и психического здоровья является первостепенной задачей государства и общества.

В соответствии с Национальной стратегией развития Таджикистана на период до 2030 года и Программой среднесрочного развития Республики Таджикистан на период 2016-2020 года охрана здоровья рассматривается в качестве основной цели социальной политики Правительства РТ и важным фактором улучшения благосостояния населения.

В Таджикистане дети периодически проходят обязательный медицинский осмотр, иммунизацию против болезней и находятся на постоянном диспансерном учёте.

За последние несколько лет в области доступа матерей и детей к качественным медицинским услугам были достигнуты значительные результаты. По данным МЗСЗН РТ в 2018 году в стране умерло 3457 детей в возрасте до 1 года, что по сравнению с 2017 годом меньше на 327 смертей. Коэффициент смертности детей до 5 лет в 2018 году (884 детей) также снизился по сравнению с 2017 годом (546 детей).

Основными причинами детской смертности являются недоношенность детей (809 человек), заболевания дыхательных органов (720 человек), инфекционные заболевания (612 человек),

врождённые пороки (428 человек) и травмы при рождении (118 человек). Устранения этих причин требует принятия дополнительных мер в области охраны материнства и детства, профилактики инфекционных заболеваний, обеспечения матерей и детей здоровым питанием и других действенных мер.

Эксперты МЗСЗН РТ считают, что недостаток микроэлементов является одной из основных причин низкорослости, недостатка веса, анемии и детской смертности. Комитет ООН по правам ребенка также представил в этой области соответствующие рекомендации.

Другой проблемой, требующей своего решения в этой области, является обеспечение психического здоровья ребенка. Проблемы с психическим здоровьем является одной из причин самоубийства детей. По данным МВД РТ количество случаев самоубийства детей увеличилось в 2018 году (102 случая) по сравнению с 2017 годом (90 случаев).

Одной из серьёзных угроз здоровью детей является их заражение ВИЧ/СПИДом. По данным МЗСЗН РТ по состоянию на 1 января 2019 года из 872 зарегистрированных детей в возрасте до 18 лет (2017 год – 768 детей) 694 детей заражены ВИЧ, 178 детей заражены СПИДом.

УПР РТ проделал определённую работу в области права на охрану здоровья. В частности, в 2018 году

была проведена проверка деятельности городского Центра здоровья №4 города Душанбе.

Результаты проверки показали, что в Центре, согласно Постановлению Правительства Республики Таджикистан №600, детям в возрасте до одного года, лицам с инвалидностью и другим категориям граждан предоставляются бесплатные медицинские услуги и обеспечение некоторыми лекарствами. Результаты опроса родителей также подтверждают это.

В то же время здание этого учреждения не снабжено пандусами, держателями и лифтами для доступа детей с инвалидностью. Данная ситуация затрудняет доступ в верхние этажи детям с инвалидностью, которые приходят на реабилитацию в этот Центр. УПР РТ в 2018 году подготовил и распространил информационные материалы о праве ребенка на охрану здоровья.

В области права ребёнка на охрану здоровья предлагаются следующие рекомендации:

- **укрепление деятельности в области предоставления медицинских услуг детям и обеспечения матерей и детей здоровым питанием, с уделением особого внимания сельским районам и малообеспеченным семьям;**
- **приведение в соответствие с потребностями лиц с инвалидностью зданий медицинских учреждений;**
- **принятие дополнительных мер по улучшению психического здоровья детей;**
- **принятие мер по улучшению санитарно-гигиенического состояния мест общественного пользования, особенно в городских и сельских учебных заведениях;**
- **принятие дополнительных мер по профилактике, лечению и борьбе с ВИЧ и СПИДом.**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Доклад УПР РТ за 2018 год состоит из двух глав. В первой главе содержится информация о результатах деятельности УПР РТ в 2018 году, а во второй главе анализируется состояние соблюдения некоторых прав и свобод ребенка в отдельных направлениях по республике.

Результаты деятельности УПР РТ в 2018 году показывают, что для эффективного функционирования УПР РТ и для реализации Стратегии деятельности УПР РТ на 2018-2020 гг. существуют все необходимые правовые и организационные основы.

Деятельность УПР РТ по отношению с 2017 годом совершенствована, в том числе увеличены показатели по рассмотрению обращений физических и юридических лиц, проверок и мониторингов, сотрудничества с государственными органами, международными организациями и структурами гражданского общества, выступления в СМИ и посещения сайта УПР РТ.

Из 185 (в 2017 год - 182 единиц) обращений, полученных в 2018 году, 18 были решены положительно.

Анализ показывает, что в 2018 году возросло количество обращений в области права на

образование, права на собственность и наследство, а также права на общение и родственные связи. Количество жалоб на правоохранительные и судебные органы сократилось.

В 2018 году были проведены проверки и мониторинги в 43 учреждениях, где обучаются и воспитываются дети, что на 14 больше, чем в 2017 году. Проверки и мониторинги были проведены в различных учреждениях, включая закрытые и полузакрытые учреждения, школы-интернаты и общеобразовательные учреждения.

Сотрудничество УПР РТ с государственными органами, структурами гражданского общества и международными организациями в реализации приоритетного направления деятельности УПР РТ – содействия обеспечению права детей с инвалидностью на качественное образование в инклюзивной среде было плодотворным.

Деятельность УПР РТ в области повышения правовой информированности граждан также была заметной. Наряду с проведением ряда информационных и образовательных мероприятий в 2018 году, в средствах массовой информации по различным аспектам прав и свобод ребёнка было организовано 104 выступлений в СМИ (в 2017 году - 88).

Увеличение посещения веб-сайта УПР РТ пользователями интернета (2386 – посещений) по сравнению с 2017 годом (946 – посещений)

свидетельствует о том, что из года в год возрастает интерес граждан к проблемам, связанными с правами ребёнка.

Во второй главе Доклада проанализированы отдельные области прав и свобод ребёнка, в том числе права детей в системе правосудия, права детей с инвалидностью, право детей на образование и право детей на охрану здоровья.

В целях улучшения ситуации соблюдения прав ребёнка в стране по каждой из проанализированных направлений в общем предоставлено 19 рекомендаций УПР РТ. В частности, в области права на образование – 3 рекомендации, прав детей с инвалидностью – 6 рекомендаций, права детей на охрану здоровья – 5 рекомендаций и прав детей в системе правосудия – 5 рекомендаций.

УПР РТ уверен, что государственные органы, неправительственные организации и гражданское общество внесут свой вклад в реализации рекомендаций, представленных в Докладе, способствуя тем самым улучшению ситуации соблюдения прав ребенка в стране.

УПР РТ намерен и впредь в рамках своих возможностей и компетенций продолжать сотрудничество со всеми заинтересованными сторонами в целях содействия поощрению прав и свобод ребёнка.

**OFFICE OF THE COMMISSIONER
FOR HUMAN RIGHTS
IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN**

**REPORT
OF THE COMMISSIONER
FOR CHILDREN'S RIGHTS IN THE
REPUBLIC OF TAJIKISTAN
FOR 2018**

DUSHANBE – 2018

TABLE OF CONTENTS

FOREWORD.....	125
I. ACTIVITIES OF THE COMMISSIONER FOR CHILDREN’S RIGHTS IN 2018.....	128
1.1. Applications by physical and legal persons.....	128
1.2. Results of the meetings and reception of citizens by the Commissioner Commissioner for Children’s Rights in towns and districts in 2018.....	136
1.3. Improvement of the national legislation in the area of rights and freedoms of the child.....	138
1.4. Evaluation of compliance with rights and freedoms of the child.....	139
1.5. Awareness of citizens about rights and freedoms of the child.....	141
1.6. Cooperation with public authorities, civil society structures and international organizations in the area of child rights.....	144
II. OBSERVANCE OF THE CHILD’S RIGHTS AND FREEDOMS IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN.....	146
2.1. Children in the justice system.....	146
2.2. Rights of children with disabilities.....	155
2.3. Right of children to education.....	164
2.4. Child’s right to health.....	169
CONCLUDING REMARKS.....	172

LIST OF ACRONYMS

RT	Republic of Tajikistan
MIA RT	Ministry of Internal Affairs of the Republic of Tajikistan
GBAO	Gorno-Badakhshan Autonomous Oblast
HIV	Human Immunodeficiency Virus
AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrom
CHR RT	Commissioner for Human Rights in the Republic of Tajikistan
CCR RT	Commissioner for Children's Rights in the Republic of Tajikistan
MOES RT	Ministry of Education and Science of the Republic of Tajikistan
MOHSP RT	Ministry of Health and Social Protection of the Republic of Tajikistan
MC RT	Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan
CC RT	Criminal Code of the Republic of Tajikistan
LEA	Local Executive Authorities
EA	Executive Authorities
UN	United Nations
SC RT	Supreme Court of the Republic of Tajikistan
DPA	Directorate for Prison Administration
RF	Russian Federation
DMIA	Department of the Ministry of Internal Affairs
DSCRIP	Department on State Child Rights Protection

FOREWORD

The year 2018 marks 25 years of accession of the Republic of Tajikistan to the UN Convention on the Rights of the Child. The Republic of Tajikistan commemorated this date with remarkable success. The effective measures have been implemented this year for the protection and upholding of rights of children.

In the framework of actions dedicated to fourth water initiative of the Republic of Tajikistan, the Founder of Peace and National Unity, Leader of the Nation, President of the Republic of Tajikistan Mr. Emomali Rahmon signed the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Signature of the present document is an important step toward the protection and promotion of the rights of persons with disabilities, including children's rights.

The first turbine of the Rogun HPP was put into operation in 2018 and it lays foundation for the steady development of the country and ensuring a life of dignity for people, improving the status of children and establishment of appropriate conditions for them.

The National Plans of Action were adopted and executed to implement the recommendations made by the Committee on the Rights of the Child as a result of combined third to fifth periodic reports of Tajikistan under the Convention on the Rights of the Child, and its initial reports under two Optional Protocols to the

Convention on the involvement of children in the armed conflict, on the sale of children, child prostitution and child pornography.

The Government of the Republic of Tajikistan provided wholehearted support, which set the stage for the establishment of Commissioner for Children's Rights (hereafter CCR RT) in the Republic of Tajikistan. Appropriate measures have been taken for internal capacity development in accordance with the National Plan of Actions to implement the recommendations of the Committee on the Rights of the Child for 2018-2022. The Strategy of the Commissioner for Children's Rights for 2018-2020 became operational in 2018.

This report reflects the issues related to the work of CCR RT and child rights situation in the Republic of Tajikistan for 2018.

This report has been prepared with the aim of informing public authorities, civil society structures, mass media and members of society about the work of CCR RT and child rights situation in the Republic of Tajikistan for 2018. This report will be submitted to the President of the Republic of Tajikistan, Majlisi Milli Majlisi Oli of the Republic of Tajikistan, Majlisi Namoyandagon Majlisi Oli of the Republic of Tajikistan, Constitutional Court of the Republic of Tajikistan, Supreme Court of the Republic of Tajikistan, High Economic Court of the Republic of Tajikistan and Public Prosecutor's Office pursuant to the article 32-7 of the Law of the Republic of Tajikistan "On the Commissioner for Children's Rights".

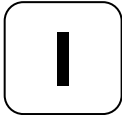

This report has been made available in two parts. The first part provides information about appeals reviewed, results of the meetings conducted by CCR in towns and districts of the country and reception of citizens, implementation of the rights of the child in children's institutions, citizen's awareness-raising, including children in regard to their rights, cooperation of CCR with public authorities, civil society structures and and international organisations.

The second part of the report reviews child rights situation in specific areas and provides concrete recommendations to improve these areas.

CCR RT extends gratitude to the public authorities for providing data and assistance in carrying out of assignments by Ombudsman. We also extend our gratitude to civil society structures in the area of protecting and promoting of children's rights.

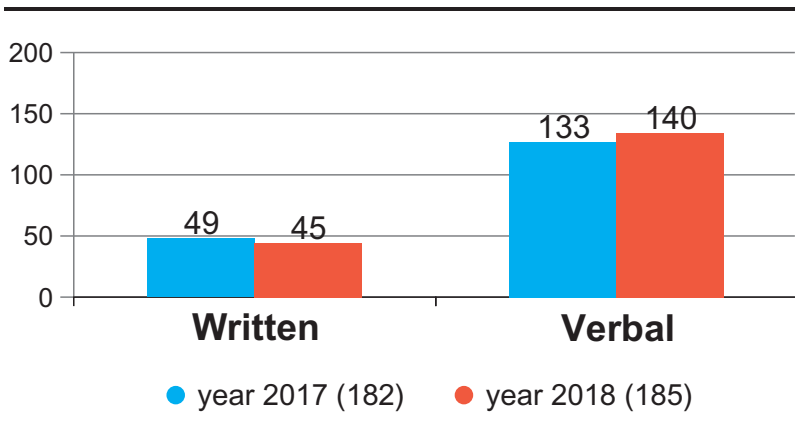
We are absolutely confident, that the public authorities and civil society structures will examine this report and put forward recommendations for its implementation.

ACTIVITIES OF THE COMMISSIONER FOR CHILDREN’S RIGHTS IN 2018

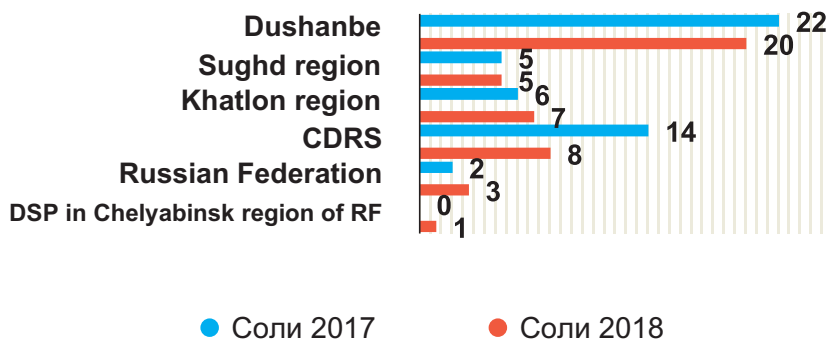
1.1. Application from the physical and legal persons

Receiving and handling complaints from physical and legal citizens in regard to children’s rights is one way of carrying out assignments by CCR RT. In year 2018, the CCR RT handled 185 complaints from physical and legal persons, 45 of which are written and 140 are verbal complaints. (see Figure).

Written complaints were received from residents of Dushanbe – 20 letters, Khatlon region - 7 letters, Sughd region– 5 letters, cities and districts of republican subordination – 8 letters, non-governmental

organizations – 1 letter, Commissioner for Children’s Rights in the Russian Federation – 3 letters and Department of Social Protection in Chelyabinsk region of Russian Federation – 1 letter (see Figure).

Written complaints from women – 23 letters (year 2017 – 32), men – 15 letters (year 2017 – 9) and legal persons – 7 letters (year 2017 – 8).

Written complaints include the following categories of rights and freedoms of the child:

- right to education –12 letters (year 2017 – 2);
- right to fair trial –7 letters (year 2017 – 7);
- right to communication and family ties – 7 letters (year 2017 – 1);
- right to a decent standard of living – 6 letters (year 2017 – 4);

- right to privacy, freedom from torture and all forms of violence – 4 letters (year 2017 – 5);
- right to health –3 letters (year 2017 – 1);
- right to identity –2 letters (year 2017 – 2);
- other issues – 4 letters (c. 2017 – 1) (obtaining a copy of judgement – 1; placement of a minor in the special institutions – 1; assisting in the monitoring of living conditions of a child – 1; assisting the foreign citizen in the guardianship of Tajik citizen – 1).

Out of 45 written appeals, complaints were filed in regard to decision or action (inaction) of the following entities:

- judicial authority – 4 complaints (year 2017 – 3);
- MIA RT – 4 complaints (year 2017 – 3);
- Public Prosecutor’s Office – 1 complaint;
- MOES RT – 1 complaint (year 2017 - 4).

In the remained 35 appeals, citizens have asked CCR to assist for resolving problems in the area of children’s rights. For example, 6 people have asked to find a boarding school for their children, 6 people on the issue of relationship with their children, 2 people on participation in court proceedings and etc.

Out of 45 written appeals 35 have been sent to the relevant ministries and agencies, and 10 appeals have been reviewed directly by the Office of CCR.

5 complaints from abroad have been sent to the CCR RT and they have been resolved positively. For instance, an appeal, which has been sent by Chief Doctor of the Children's Multidisciplinary Clinical Centre named after "Rauhfus" from Saint-Petersburg of Russian Federation to provide further treatment to (Kh.M.) a minor and a citizen of the Republic of Tajikistan in the healthcare institutions of Tajikistan. This child has been receiving treatment in the above mentioned clinical centre. The case has been resolved successfully in collaboration with the CCR RT.

In total, out of 45 written appeals received in 2018, 15 (year 2017 - 17) have been resolved successfully. As an example, support was given to citizen (Yu.Sh.) for obtaining guilty verdict issued by court in Moscow regarding her former husband, to citizen (R.M.) regarding the institution of criminal proceedings against a person for attacking on his minor daughter's innocence, to citizen (G.N.) for providing homeschooling for his disabled child (O.O.).

In 2018, the number of appeals in the area of right to education has increased. There have been 18 appeals (year 2017 – 2 appeals). Out of these, 7 appeals have been submitted regarding the education of children in the boarding schools, and majority of applicants have been concerned with the expulsion of their children from boarding schools. Those written appeals have been sent to relevant bodies for review.

According to the review, 7 appeals have been received concerning the right of a child to communication and relations with relatives, including, 2 appeals have been registered concerning the right to communication and relations with relatives violated by labour migrants.

In 2018, 140 people (133 people in year 2017) have verbally appealed to CCR RT. The following verbal appeals have been received: from inhabitants of Dushanbe – 43 appeals (5 appeals in 2017), 15 appeals from Khatlon region (14 appeals in 2017), 16 appeals from GBAO (10 appeals in 2017), 17 appeals from Sughd region (25 appeals in 2017) and 18 appeals from DRS (29 appeals in 2017).

Of these verbal appeals, 34 have been registered locally (16 appeals in GBAO, 15 Sughd region, 2 in Baljuvon district, 1 in Sangvor district).

In 2018, 83 women (79 appeals in 2017) and 57 men (4 appeals in 2017) have verbally appealed to CCR RT.

Verbal appeals in relation to rights and freedoms are classified as follows:

- right to social security –27 appeals (26 appeals in 2017);
- right to education – 18 appeals (7 appeals in 2017);
- right to property and right to inheritance –14 appeals (4 appeals in 2017);

- right to parental care and home upbringing – 14 appeals;
- right to adequate standards of living – 11 appeals (12 appeals in 2017);
- right to fair trial and protection – 8 appeals (13 appeals in 2017);
- right of children disabilities – 5 appeals;
- right to accommodation – 5 appeals (13 appeals in 2017);
- right to identity – 4 appeals (10 appeals in 2017);
- right to alimony – 4 appeals (2 appeals in 2017);
- right to protection of health – 4 appeals (13 appeals in 2017);
- right to privacy, freedom of torture and all forms of violence – 3 appeals (4 appeals in 2017);
- right to labour – 2 appeals (7 appeals in 2017);
- rights of labour migrants and situation of their families – 1 appeal;
- right to land and other natural resources – 1 appeal (2 appeals in 2017);
- human rights during the conscription period – 1 appeal;
- economic rights – 1 appeal;
- other issues – 17 appeals (8 in 2017).

In their verbal appeals citizens have complained about actions (inactions) of the following subjects:

- regarding the judicial body –7 appeals (12 in the year 2017);
- regarding the internal affairs body –2 appeals (8 in the year 2017);
- regarding the prosecution’s office – 1 appeal;
- regarding the Ministry of Education – 6 appeals (5 in the year 2017);
- regarding the Health Centre – 1 appeal;
- regarding the “Tojiksodirotbank” – 2 appeals (1 in the year 2017).

The citizens requested assistance to resolve difficulties regarding the 121 cases (97 in the year 2017).

The analysis show, that the majority of verbal appeals of the citizens relate to rights on social security – 27 appeals, access to education – 18 appeals (7 appeals in 2017), right to parental care and rearing within the family – 14 appeals and right to property and inheritance - 14 appeals (4 appeals in 2017).

The CCR RT also monitors the new of possible human rights violations spread via Media. In 2018, the CCR has reviewed and taken under its control three reports. The CCR has taken control of information about a child (M.U.) who did not want to return to his birth mother and has provided assistance to both sides to come to an

agreement on this issue taking into consideration the best interest of a child.

In total, three verbal appeals have been resolved positively with the assistance of CCR.

Citizens apply to CCR via www.vhk.tj, email address: info@vhk.tj and child@ombudsman.tj.

In 2018, a total of 14 appeals (5 appeals and 9 questions) have been registered via electronic correspondence, reviewed and responded in details to the applicants in accordance with the Law of RT “On Appeals of Natural and Legal Persons.”

1.2. Results of the meetings and reception of citizens by Commissioner for Children’s Rights in towns and districts in 2018

In 2018, a working group headed by CCR RT was on a business trip to Khorug city, Ishkoshim and Rushan districts from 2 to 8 September, to Sangvor district from 13 to 15 September, to Khujand city, Isfara and B. Gafurov districts from 9 to 16 October.

During the business trips, the working group has met with responsible officials from education, health, social protection of population departments, law enforcement, Commissioner for Children’s Rights, jamoats, towns and villages, civil society structures and Media with the participation of more than 200 persons.

The meetings discussed state policies in the field of child rights protection, implementation of the UN Convention on the Rights of the Child and additional protocols, tasks and role of the Commissioner for Children’s Rights, provisions of the Laws “On the Parental Responsibilities in the Education and Upbringing of Children,” “On the Prevention of Violence in the Family,” respect for childrens’ opinions in the process of family life, a relevance of education in the family and negative impact of sending a child to residential institutions.

In the course of business trip to cities and districts of the country and with the assistance of public reception offices under the Commissioner for Human Rights, the CCR met with citizens. The public reception offices have disseminated the information via local Media and chairpersons of jamoat and townships about the date and place of meeting with the CCR.

In total, 34 citizens (16 in GBAO; 15 in Sughd region, 2 in Baljuvon district; and 1 in Sangvor district) were received and they were provided with relevant legal advises. The chairpersons and secretaries of the Commissions on the Rights of the Child from cities and districts, members of these Commissions, representatives from social department and women affairs departments have participated during the reception of citizens.

The results of citizens' reception in GBAO, Sughd region, Sangvor and Baljuvon districts show, that majority of issues concern divorce in young families, occupancy, social security of children, disability pension, rehabilitation, placement of children in institutions and etc.

1.3. Improvement of the national legislation in the area of rights and freedoms of the child

One of the tasks of the CCR RT is to promote the improvement of legislation in the field of rights and freedoms of the child. In 2018, the CCR RT provided its legal opinions to 9 draft regulatory acts (12 in 2017), including, draft Laws of RT “On Procedure for Informing and Prevention of Offences,” “On State Civil Registration,” “On Introduction of Amendments to the Criminal Code of RT,” “On Introduction of Amendments to the Code of Administrative Offences” and others.

Also, conclusions were made to the draft Education Code of the Republic of Tajikistan and “Rehabilitation and Social Integration of Children Released from Closed Institutions for 2020-2024”.

A comprehensive analysis of conformity of the national legislation on the rights of children with disabilities to international standards was conducted and relevant recommendations were made for stakeholders.

In year 2018, the CCR and Department for the Protection of Child Rights participated in 12 (9 in 2017) interagency working groups.

1.4. Evaluation of observance of rights and freedoms of the child

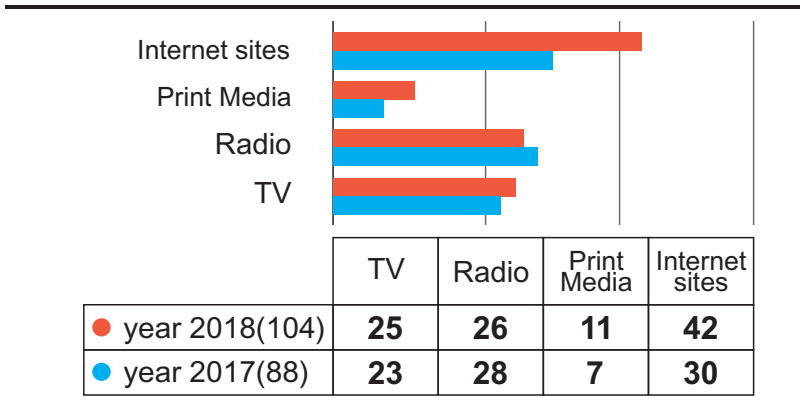
In 2018, 43 (29 in 2017) meetings, assessments and monitorings have been conducted in childcare institutions with the aim to assess the compliance of rights and freedoms.

The evaluation of observance of rights and freedoms took place in Republican Special School of Dushanbe city; Reception Centre for Minors under the MIA in Dushanbe city; State Institution “Republican Rehabilitation Centre for Children in Dushanbe city; Health Centre #4 in Dushanbe city; Entertainment Complex “Faizi Istiqlol” (former ‘Chaika’) in Varzob district; Republican Boarding School for Orphans in Sangvor district; State Institution “International Rehabilitation Centre” in Baljuvon district; Republican Boarding School for Children with Hearing Impairments in B. Gafurov district; Specialised Boarding School for Children with late development in Khujand city; Specialised Boarding School for Children with Visual Impairments and Blind Children in Isafara town; School # 83 in Sino district of Dushanbe city; General Secondary Education Institution #28 and # 72 in Firdavsi district of Dushanbe city; General Secondary Education Institutions #5 in Khorug city; #32 in Ishkoshim district; # 2 in Sangvor district; #9 in Baljuvon district and #1 in Isfara town.

The results of assessments and monitoring have been discussed during a round table of 4 December 2018 with the participation of chairpersons of the local Commissions on the Rights of the Child; heads of offices under the CCR in regions, representatives of relevant ministries and agencies, civil society structures and journalists, and recommendations have been made for relevant bodies. Also, the employees of Department on State Child Rights Protection participated 22 times in the monitoring as part of the working group under the CCR RT and monitoring group under the CCR RT.

1.5. Awareness of citizens about rights and freedoms of the child

With the aim to improve legal awareness of the citizens, 104 media presentations have been organized in 2018. (see the Figure).

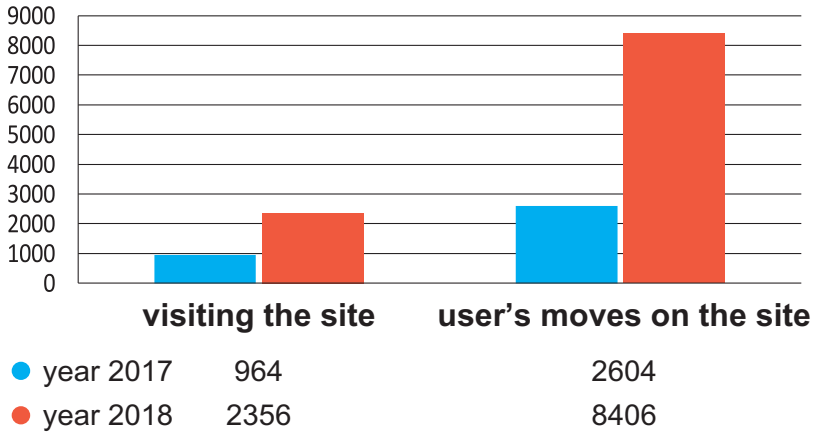

The website of the CCR RT www.vhk.tj and email addresses info@vhk.tj and child@ombudsman.tj help the CCR RT in the area of awareness and facilitating the access of citizens, including children.

The number of people who visit the CCR RT doubled in 2018. If in 2017, 964 people visited the website, in 2018 this figure raised up by 2,356. (see the Figure).

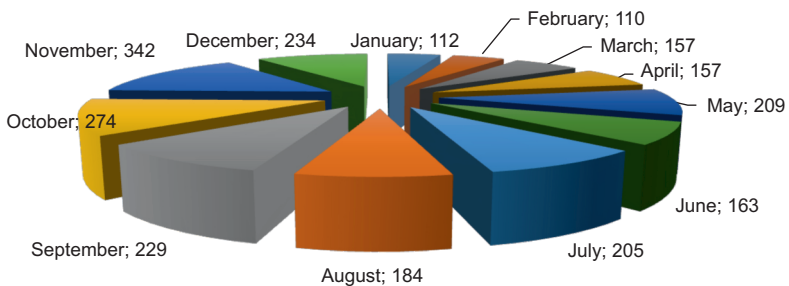

Statistics on visiting the internet site

Statistics on visiting the internet site (monthly)

There had also been conducted a survey for the period of 6 months (July-December) on the website of the Commissioner for Children's Rights by asking "Who is primarily responsible for education and upbringing of the child" and majority of respondents answered that the parents are responsible for education and upbringing of their children, including: 7% or 5 persons told that teachers are responsible for education and upbringing, 51% or 35 persons told that parents are responsible, 3% or 2 persons told that society is responsible, 3% or 2 persons told that state is responsible and 35% or 24 persons told that all are responsible for the education and upbringing of the child.

The advocacy and cultural activities dedicated to International Children's Day were conducted from 29 May to 2 June 2018 involving more than 2000 students participated from general education schools in Dushanbe, districts of Shahrituz, Nosiri Khisrav and Rasht. The activities were organized jointly with a branch of 'Good Neighborhood' International Organization in Tajikistan.

The Office of CCR RT disseminated 300 copies of its report for 2017, 300 copies of a compendium of international and national acts in the area of juvenile justice, 1,000 booklets "Protect Your Rights" and 500 wall posters on the rights of the child to health measuring 1x 0.8 metres.

1.6. Cooperation with public authorities, civil society structures and international organizations in the area of child rights

A mutually beneficial cooperation of CCR of RT with all stakeholders in the area of rights and freedoms of a child was strengthened in 2018.

In this process the cooperation was noticeable with public authorities, including, with the Executive Office of the President of the Republic of Tajikistan, Commission on the Rights of the Child under the Government of RT and local commissions on the rights of the child, Ministry of Education and Science, Ministry of Health and Social Protection, Ministry of Labour, Migration and Employment of Population, Ministry of Foreign Affairs, Ministry of Internal Affairs, Public Prosecutor's Office of RT and others.

The cooperation with UN Children's Fund (UNICEF) in Tajikistan, OSCE Programme Office in Dushanbe and the branch of 'Good Neighborhood' International Organization in Tajikistan was effective in 2018.

In particular, UNICEF contributed in the implementation of Commissioner's Strategy of Activities for 2018-2020, launching of the CCR's website, translation and publication of CCR's Report for 2017, conducting the meetings and conversations of CCR in the communities,

assessments and monitorings, engaging international experts and etc.

The national scientific-practical conference on “The Role of the Convention on the Rights of the Child for the protection and promotion of children’s rights in the Republic of Tajikistan: achievements and prospects” was conducted jointly with the branch of “Good Neighborhood” International Organization in Tajikistan as part of celebration of the 25th anniversary of the UN Convention on the Rights of the Child.

Cooperation of the CCR of RT is being developed with the civil structures, including with Public Foundation ‘Nota Bene’; NGO ‘Association of Parents of Children with Disabilities’; NGO ‘Legal Initiative’; NGO ‘Ishtirok’; NGO ‘Korvoni Umed’; NGO ‘Rushdi Incluziya’; NGO ‘Ranginkamon’ and others who work in the field of children’s rights. The representatives of the civil society were included into the CCR’s group to conduct the assessment and monitoring of the children’s residential institutions and educational establishments.

OBSERVANCE OF THE CHILD'S RIGHTS AND FREEDOMS IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN

2.1. Children in the justice system

The juvenile justice system is in the development stage in the Republic of Tajikistan, and there are many measures to be taken for further development.

Acceptance and implementation of the Program for Reform of the Juvenile Justice System 2017-2021 is among such measures. This program aims at strengthening the coordination of ministries and agencies, improving legislation, prevention of juvenile delinquency, rehabilitation and integration of children into the community.

Current legislation, including Criminal Code, Criminal Procedure Code, Execution of Criminal Sentences, and other laws, provide relevant guarantees on child justice, and are in line with international standards.

At the same time, there are some discrepancies in the legislation in this area, which require changes in the legislation. For example, to ensure the best interests of a child, and the child shall be detained separately from adults. Although the Law of the Republic of Tajikistan "On Protection of the Child Rights" prohibits the

detention of the children in one cell with adult detainees, but the Law of the Republic of Tajikistan "On the Order and Conditions of Detention of the Suspect, Accused and the Defendant" in the exceptional cases with the consent of the prosecutor allows to keep adults in the juvenile detention centers, the adults who have positive characters, who committed the crime for the first time and the offense they committed is not included to the category of grave crime and especially grave crime. However, no specific legal cases are provided by the law.

Although the punitive measure does not apply to the detention of children in the disciplinary cell, however, article 144 of the Criminal Code of the Republic of Tajikistan and article 38 of the Law "On the Order and Conditions of Detention of the Suspect, Accused and the Defendant" provide such opportunity. According to the standards of treatment with children deprived of liberty, placement of them in the disciplinary cells is considered as "ill-treatment" against children.

According to the data provided by the General Prosecutor's Office of the Republic of Tajikistan, despite the measures taken to combat juvenile delinquency, the crime committed by them has increased in 2018. If in 2017, the juveniles have committed 690 crimes; in 2018, this number has reached 907 crimes, i.e. 217 or 32.4% more crimes. These crimes are committed by 780 minors, including 25 girls and 755 boys.

Committing group crimes involving minors is also of concern. 74 minors have committed crimes in a group, of which 65 people have committed these acts together with adults. This situation shows that adults are pushing children to commit crimes.

The analysis shows that most crimes are committed by minors (539 people) who have not been enrolled in education and employment. Crime among students of general education institutions (231 people) is of concern.

Crime increase is observed in all categories of crimes. Especially the crimes against property have been increased.

Indicators for juvenile delinquency in the 2017-2018 are as follows:

CRIMES CATEGORY	2017	2018
Murder	1	1
Intentional serious damage to health	9	11
Rape	0	3
Sexual violence	7	10
Preparing and using drugs	2	5
Theft	455	630
Fraud	7	20
Robbery	17	27
Banditism	1	3
Hooliganism	85	89
Other crimes	105	108

The number of crimes committed against children in 2018 (919 crimes) is lower than in the previous year (1039 crimes).

Another worrying issue in this area is the situation of children suicide. In 2018, 102 minors (in 2017 – 90 minors) have committed suicide in the country. Child suicide rates in Sughd region – 37 (in 2017 – 31 minors) and Khatlon region – 32 (in 2017 – 27 minors) have increased.

According to the information provided by the Ministry of Internal Affairs (MIA) of the Republic of Tajikistan, in 2018, 721 minors (in 2017 – 953 minors) have been brought to the Reception Referral Centre for Temporary Detention of Children of the Service on Prevention of Delinquencies among Minors and Youth of the MIA RT, who are mostly vagrants, beggars or street children. It should be mentioned that there is a possibility of including this group of children into the children in conflict with the law.

Assistance to the protection of children's rights who are in conflict with the law, the promotion of human relations and methods in the activities with this group of children is one of the important aspects of the activities of Commissioner for Children's Rights.

Regarding the above-mentioned issues, the Commissioner for Children's Rights has proposed her own conclusion to improve the legislation.

The Commissioner for Children's Rights constantly conducts monitoring in closed and partially-closed institutions to determine the conditions of minors' detention. In 2018, monitoring of the "Special Republican School of Dushanbe" and the "Special Technical Lyceum of Dushanbe" was held.

Monitoring showed that in the Special Republican School, minor boys between the ages of 10 and 15 and in the Special Republican Lyceum of the boys aged 14 to 18, whose behavior is a danger to the public and needs some training, were sent by the decision of the court.

The visit to mentioned institutions showed that the necessary conditions were established in the field of education, medical services, and vocational training of children. A separate case is established to determine the deficiencies, progress and level of knowledge of each child in the institutions, as well as monitoring is continuously conducted for child correction.

At the same time, some shortcomings were also identified during the monitoring. In particular, there is no psychologist's unit of work in each of the institutions under the staffing table. It is necessary to provide special psychological support to ensure the comprehensive psychosocial development of children outside the family environment.

The necessary conditions are provided for leisure and recreation of minors in the Special Republican School,

but there is no sports hall in the Special Technical Lyceum and there are no conditions for their leisure and recreation.

During the monitoring based on prepared questionnaires, children and teachers were asked separately. The analysis of the questionnaires shows that in the above-mentioned institutions there are no cases of violence and abuse among juveniles, violence and abuse of minors by teachers, mentors, and staff, involving minors in works not related to their education and training. Children interviewed said that they are satisfied with the detention conditions and attitude of teachers and other staff toward them.

Teachers have stated that they are satisfied with the work conditions. But the survey showed that most of them were not engaged in refresher training courses and requested to conduct seminars and trainings related to international and national instruments on juvenile justice.

The study of Charter of the State Educational Institution "Special Technical Lyceum of Dushanbe" (approved on 30.04.2014) showed that it does not meet the requirements of the Law of the Republic of Tajikistan "On Education", which has established the court procedure for sending children to such institution. That is, there are still cases where there are no decisions made by the court to send children to this institution.

In 2018, the staff members of the Human Rights Commissioner's office have visited Reception Referral Centre for Temporary Detention of Children of the Service on Prevention of Delinquencies among Minors and Youth of the MIA in Dushanbe for the examining purpose. There was no child in the institution at the time of the visit. The study of the institutional conditions showed that there was major repair, and provided necessary conditions for the detention of children. Bedrooms and rest rooms are equipped with the necessary equipment.

According to the information provided by the MIA RT, in 2018, 50 minors were returned from the Temporary Detention Centers of the Russian Federation to the RT. The Commissioner for Children's Rights cooperates with the Service on Prevention of Delinquencies among Minors and Youth of the MIA. For the purpose of determining the future fate of children returned home and to identify the status of the observance of their rights, Human Rights Commissioner's office staff has met with six children and their families. It turned out that 3 of them were with their families and 3 others were at boarding schools, and they were all enrolled in education.

In 2018, Human Rights Commissioner's staff conducted a visit to monitoring institutions, as well as they met with staff of Special Republican School, Special Technical Lyceum, Reception Referral Centre, and provided information on national and international acts, standards of treatment with children in conflict with the law,

reasons of juvenile delinquency, and the need for their prevention, and other aspects related to the education and training of the children.

At the same time, during the monitoring the meetings were held with the children/students of these institutions to discuss child rights and responsibilities, respect for the law and the rights of others, do not committing crime, the need for education and learning a trade, and healthy lifestyle.

With a view to spreading information on international instruments and national legislation in this regard, the Commissioner for Children's Rights under the Programme on Human Rights Education, 2013-2020, supported by the OSCE Programme Office in Dushanbe, a set of international and national acts on juvenile justice were translated into Tajik language and published 300 copies.

In the process of taking measures for prevention of juvenile crime, it is important to promote the integration of children to society and their effective social adaptation. Because, children who are released from detention places, experience difficulties, such as lack of profession and employment, education, family problems, lack of living space and other social problems. The need for rehabilitation and the integration of children in conflict with the law to the community requires the development and implementation of appropriate programs in this area.

In 2018, the Commissioner for Children's Rights has received an appeal for the possibility of the violation of juvenile rights during the detention and proceeding of a criminal case. The Prosecutor's Office has examined the circumstances mentioned in the appeal, and the applicant's findings were not approved.

The following recommendations are offered to improve the situation with juvenile justice:

- **conducting information campaigns on prevention of law violation and juvenile delinquency;**
- **analysis of neglect situation, violation and juvenile delinquency;**
- **amendments to existing legislation on juvenile justice;**
- **adoption of the program on rehabilitation and integration of children released from closed institutions;**
- **continuous monitoring of closed and partially-closed institutions.**

2.2. Rights of children with disabilities

Persons with disabilities, including children with disabilities, are the most vulnerable group of people. The Government of the RT takes effective measures to improve the social situation of children with disabilities, create favorable conditions for their health, professional education and recreation.

According to the Ministry of Health and Social Protection of Population of the RT in January 1, 2019, 27712 children with disabilities under the age of 18 are registered, which is more than 1152 persons compared to 2017.

As a result of non-intervention, preventive treatment, and medical and social rehabilitation, trauma at birth, congenital diseases and not receiving complete treatment for social reasons will also lead to increase of disability among children.

The analysis shows that among children with disabilities there are children with neuropathy (in 2018 – 1597 children and in 2017 – 1356 children), mental illness (in 2018 – 786 children and in 2017 – 659 children), locomotor apparatus and muscle tissues and legs (in 2018 – 375 children and 2017 – 287 children).

In the health recovery and rehabilitation of children with disabilities, the role of social services centers is essential. In 2018, the number of such centers

increased by 7, reaching 37. In 2018, these centers covered 3257 children in need with social rehabilitation, physical recovery, psychological, and intellectual development, and adaptation to the community. Furthermore, some of these centers also focus on children rehabilitation at their homes. During 2018, 137 staff of these centers provided social services for 297 people, including 110 children with disabilities.

In 2018, 847 children with disabilities were provided with temporary rehabilitation. In particular, 67 of them were enrolled for rehabilitation in the State Institution of "International Rehabilitation Center for Disabled Children" in Baljuvon district. The monitoring of the Center's activity showed that it is equipped with the necessary equipment for health care, wheelchairs for persons with disabilities and other items, as well as 22 beds. The number of beds is not enough, and the construction of other buildings of the Center is not yet completed. Fewer beds are a cause for parents to wait for the rehabilitation of their children for several months. The activity of the institution is seasonal due to the long winter and its heavy road and it continues working from April to October. Addressing these shortcomings allows for a greater access to children with disabilities.

Also, monitoring of the State Institution of "Republican Rehabilitation Center for Children" in Vahdat has been completed, which is intended for the rehabilitation the children with musculoskeletal system diseases, heart, lungs and nervous system diseases. The mentioned center covers up to 1700 children per year. There is also

a lack beds at this Center, leading to high demands of persons in need.

From conversations with parents of children with disabilities it is known that they are not aware of the privileges, including the availability of mobile clinic commissions, in case of having two or more disabled children they have access to social services, free medications for disabled children infected with tonsillitis, influenza, cholangitis, etc.

Another problem of a concern in this area is the imbalance of the disability pension for children with disabilities by 2013 and after 2017.

Commissioner for Children's Rights of the RT consistently works on awareness rising of children, their parents, and the civil society on the rights of children with disabilities. In particular, it participated in a national campaign under the slogan "Each One of Us is Able", which was held within the National Programme on Rehabilitation of Persons with Disabilities (2017-2020).

The Right of Children with Disabilities to Quality Education in the Inclusive Environment

In order to provide children with disabilities with decent life that is needed for their full independence and social integration, their access to education is essential.

The rights of children with disabilities to quality education in the inclusive environment are widely

regulated in the most important international documents, including the UN Convention on the Rights of the Child and others, and the Republic of Tajikistan as a participant of these international instruments will take appropriate measures in this area.

The new initiative of the Government of Tajikistan to promote the rights and freedoms of persons with disabilities is to sign the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

The national legislation in this regard is gradually aligned with the provisions of international instruments.

According to the SDG Target 4, the measures for development of education system, including ensuring equality and access to education are envisaged in the National Development Strategy of the Republic of Tajikistan for the period up to 2030. The Strategy involves the development of inclusive education system, including the construction of unimpeded infrastructure, organizing relevant training materials and personnel training.

With the view of creating favorable conditions for children with disabilities in the education, the Concept of Inclusive Education for 2011-2015 has been adopted and implementation of its second phase (2016-2020) is underway.

According to paragraphs 10.4 and 10.5 of the National Action Plan for the implementation of recommendations

on the combined third to fifth report of the RT concerning the implementation of the UN Convention on the Rights of the Child for 2018-2022, the regular training of social workers, tutors, speech therapists is intended to enroll children with disability to secondary education institutions and the implementation of the Inclusive Education Program, as well as conducting campaigns to raise awareness on social inclusion of children with disabilities.

The right of children with disabilities to quality education in the inclusive environment is defined as a priority for 2018-2020 in the Strategy 2018-2020 of the Commissioner for Children's Rights.

In 2018, in this regard, the activities of 8 secondary schools, including secondary school No. 28 and secondary school No. 72 of Firdavsi district, Dushanbe, secondary school No. 83 of Sino district, Dushanbe, secondary school No. 5 of Khorugh, GBAO, secondary school No.32 of Ishkoshim district, GBAO and secondary school No. 1 of Isfara was monitored.

The analysis of conducted monitoring shows that the education and training of children in the mentioned institutions to comprehensively ensure the child rights to education are in line with the requirements. At the same time, there are some problems in ensuring the rights of children with disabilities to quality education in the inclusive environment.

In particular, not all monitored institutions are in line with the internal infrastructure and compound requirements for children with disabilities. For example, in the secondary school No. 5 of Khorugh, which is located in the mountainous region, the internal infrastructure and its compound does not meet the needs of children with disabilities, while 5 children with disabilities (including 2 with developmental delay in 5-6 grades and 3 boys with physical disabilities) have been enrolled in education.

As about secondary school No. 32 of Ishkoshim district, there is a need for fundamental reconstruction.

The building of the secondary school No. 2 of Sangvor district, which was put into service in 2013, does not completely correspond to the needs of children with disabilities. In this educational institution, 2 children with disabilities who can move independently (one girl in grade 10 and one boy in grade 3) are enrolled in education.

In this area, the situation is better in Isfara. There are 12 children with disabilities in the institution, and special paths, ramps and signs with a special color are provided for them.

The lack of textbooks for children with disabilities is another challenge for many educational institutions. For example, in the secondary school No. 32 of Ishkoshim district, there are 3 children with disabilities enrolled in education, whose sight is poor (2 boys and 1 girl), and they have difficulty to access to textbooks in Braille.

In order to involve students with disabilities to inclusive education, equipped classrooms for the needs of children with disabilities are of paramount importance. Such classrooms were established by the order of the Ministry of Education and Science of the RT dated from December 6, 2016 in 89 educational institutions. Increasing the number of reserve classrooms contributes to inclusive education of children with disabilities.

In 2018, the activities of 4 boarding schools, including the Khujand State Boarding School for the Children with Disabilities, Special Boarding School for Children with Hearing Impairments in B. Gafurov district, Isfara Special Boarding School for Children with Visual Impairment and the Republican Boarding School for children without parental care of Sangvor district were also monitored.

In the course of the monitoring, it was revealed that the administration of these institutions jointly with government agencies and help of benefactors in order to improve the conditions of child education, including sanitary and hygienic conditions, providing students with dresses, canteens and libraries, and measures are constantly taken and special attention is paid to the educational process.

Medical units of these institutions are provided with doctors, nurses, clinics and pharmacies.

At the same time, acquaintance with the sleeping dormitories of the mentioned boarding schools showed that not all of them were equipped with necessary furniture and supplies.

These institutions also do not have access to materials, including Braille textbooks, big letters for children with visual impairment, with sign language for deaf children, classrooms equipped with electronic boards, computers with special programs, headphones, language laboratories, etc. It was also found that these institutions did not have special refresher training courses on inclusive education for their teachers and mentors.

At the Khujand State Boarding School for the Children with Disabilities and Special Boarding School for Children with Hearing Impairments in B. Gafurov district, where children study up to grade 10, human rights subject is not included in the curriculum for the 2018-2019 academic years. In lobbies of some monitored institutions, information boards on national and international acts of the child rights and freedoms are not installed.

During the monitoring, it was found that the students learn shoemaking, carpentry, weaving, painting, pottery, decoration work, sewing and cooking in separate classrooms.

The family relationships are well maintained at boarding school. Parents and relatives may come any time to see

their children, and those who have opportunity may take the children with them on weekends.

Regarding to rights of children with disabilities, the following recommendations are made to quality education in the inclusive environment:

- **ratification of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities;**
- **take measures to increase sleeping beds and improve living conditions in rehabilitation institutions;**
- **to ensure equality of the size of disability pension for children;**
- **to adapt the infrastructure of institutions for the needs of children with disabilities taking into account the standards of inclusive education;**
- **to engage teachers and mentors of permanent living institutions in training courses;**
- **to ensure boarding schools with appropriate training programs, textbooks, visual aids and special classrooms.**

2.3. Right of children to education

The Government of the RT gives priority to science and education, and takes effective measures to increase the level and quality of education.

Such leading efforts of the Government of the RT have been evaluated positively in the conclusions of the UN Committee on the Rights of the Child on combined third to fifth report of the RT on the progress of implementing the UN Convention on the Rights of the Child.

To implement the recommendations of the UN Committee on the Rights of the Child, the Government of the RT approved the National Action Plan on April 19, 2018. According to this plan, ministries and departments were obliged to improve the quality of education, recruitment and ongoing training for teachers and construction of educational institutions throughout the country, with particular attention to rural and remote areas, improving the quality of pre-school education and increasing access to pre-school education, especially for children from low-income families.

To determine the status of children's rights to education in 2018, Commissioner for Children's Rights of the RT conducted monitoring in 8 secondary schools and 4 boarding schools, including secondary school No. 28 and secondary school No. 72 of Firdavsi district, Dushanbe, secondary school No. 83 of Sino district, Dushanbe, secondary school No. 5 of Khorugh and

secondary school No. 32 of Ishkoshim district, GBAO, Republican Boarding School for Orphans and secondary school No. 2 of Sangvor district, secondary school No. 9 of Baljuvon district, Special Boarding School for Children with Hearing Impairments in B. Gafurov district, Boarding Khujand School for the Children with Intellectual Disabilities, Special Boarding School for Children with visual impairment and secondary school No. 1 in Isfara.

As a result of the monitoring, some educational institutions have the following problems: old furniture and equipment in classrooms and educational facilities; lack of special fire shield with fire extinguishing tools, lack of environment for inclusive education for children with disabilities; lack of funding for the construction of appropriate infrastructure for the needs of children with disabilities; lack of textbooks for individual subjects, including for children with disabilities; inconsistency of separate subjects' textbooks with sample educational programs, old school libraries, etc.

Also, the installation of electronic whiteboards, the organization and equipment of subject classrooms, language laboratories, modern laboratories, training workshops, medical point, playgrounds and gym halls are not satisfactory in most educational institutions.

Monitoring of secondary school No. 32 of Ishkoshim district, GBAO, showed that there is no enough teaching staff in this institution. These factors force the heads of

educational institutions to increase the academic load of teachers, negatively affecting the quality of education.

This trend is confirmed by statistics from the Ministry of Education and Science of the RT, according to which in 2018, 2,842 teachers are lacking in secondary educational institutions in the country.

During monitoring teachers and students were asked on pre-prepared questionnaires. The analysis of the questionnaires shows that the majority of teachers, especially in remote regions of the republic, did not take refresher courses on the rights of the child for many years.

Five training workshops were held to improve the professional skills of human rights teachers of the general secondary educational institutions in Republican Institute of Advanced Training and Retraining of Educational Sector Employees of the Ministry of Education and Science of the RT and its branches in Bokhtar, Kulyab and Khujand, where 150 people attended.

The results of conversations with students, including senior students, show that some of them are not aware of their rights and obligations.

As part of this process, the Center for Strategic Research under the President of the Republic of Tajikistan conducted a survey of the needs and requirements of adolescents and youth aged 10-19

years in 2018. The survey showed that 85.7% of adolescents are not aware of their rights, and this is a matter of concern.

The number of students exceeding the stated standards adversely affects the quality of education. Despite the fact that in 2018, 151 educational institutions were built in the country from all sources for more than 73,000 places, there are still not enough places in educational institutions.

At the same time, the Program for the Development of Pre-School and Private General Education Institutions for the period 2014-2020 was adopted and implemented, although its implementation did not meet the requirements for 2014–2017.

Another problem is the lack of access to pre-school education. Studies show that in the country, only 12.5% of children receive pre-school education.

Another problem in this area, concerning the demands of citizens, is the removal of some pupils from boarding schools. According to the new Model Boarding School Charter, which was approved by Decree of the Government of the RT, No. 411, on August 29, 2017, children who have parents are excluded from boarding schools. However, in this Charter, the exclusion of children from vulnerable families, one of whose parents is in prison, suffer from mental illness, are unable to support their children are not taken into account.

Applications indicate that some parents and persons replacing them create obstacles to the upbringing and development of the child. For example, a citizen S.N. referring to the Commissioner for Children's Rights and requested to assist in eliminating barriers posed by his former spouse (mother of the child) for the basic education of his minor child S.T. With the assistance of the Ombudsman for Child's Rights, minor S.T. was enrolled in one of the educational institutions of Dushanbe.

In regard to child rights to education, the following recommendations are made:

- **to improve the material and technical base of educational institutions and the level and quality of education;**
- **to take into account the situation of children in vulnerable families when they leave the boarding schools;**
- **to take measures to develop pre-school education.**

2.4. Child's right to health

Provision of child rights to health protection, their healthy physical and mental development is the primary task of the state and society.

According to the National Development Strategy of Tajikistan up to the period of 2030 and the Medium-term Development Program of the Republic of Tajikistan up to 2020, health protection is considered as the main goal of the social policy of the Government of the RT and an important factor in the development of the well-being of the population.

Children in the RT undergo compulsory medical examination and are under constant control of early health center and immunization against diseases.

In recent years, significant results have been achieved in ensuring the access of mothers and children to quality medical services. According to the data provided by the Ministry of Health and Social Protection of Population of the RT, in 2018, 3,457 children under the age of 1 died, which is less to 327 people compared to 2017. Under Five Mortality Rate is also lower in 2018 (884 people) than in 2017 (546 people).

The main causes of child mortality are preterm delivery (809 children), respiratory diseases (720 children), infectious diseases (612 children), birth defects (428 children) and injuries during birth (118 children) that

require additional measures for the protection of motherhood and childhood, prevention of infectious diseases, providing mothers and children with healthy food and other urgent and effective measures.

The specialists of the Ministry believe that the lack of micronutrient deficiencies is one of the main causes of stunting, underweight, anemia and child mortality. The UN Committee on the Rights of the Child also provided relevant recommendations in this regard.

Another important problem is provision of mental health that leads to suicide. According to the MIA, the number of suicides among children increased in 2018 (102 cases) compared to 2017 (90 cases).

One of the serious threats to child health is HIV/AIDS. According to Ministry of Health and Social Protection of Population, as of January 1, 2019, there were registered 872 children under 18 years of age (in 2017 – 768 children), including 694 children with HIV and 178 with AIDS.

Commissioner for Children's Rights has made specific works on the rights to health protection. In particular, in 2018, the activities of the City Health Center No. 4 in Dushanbe were examined.

The monitoring results show that in the Center, by the decision of the Government of the Republic of Tajikistan No. 600, healthcare services and certain medications are provided free of charge for children under one year

old, people with disabilities and other categories of citizens. The parents also confirmed this.

At the same time, this institution is not equipped with ramps, handles and elevators for children with disabilities. This situation makes it difficult to go upstairs for children with disabilities who come to the Center for rehabilitation.

Commissioner for Children's Rights has prepared and distributed information materials related to child rights to health care in 2018.

Regarding the child rights to health, the following recommendations are made:

- **to strengthen the health services for children and ensure mother and child with healthy nutritious food, paying particular attention to rural areas and poor families;**
- **to take additional measures to improve the child mental health;**
- **to take measures to improve sanitation and hygiene conditions of public utilities, especially in urban and rural educational institutions;**
- **adapting the premises of medical institutions for people with disabilities;**
- **to take additional measures to prevent, treat and combat HIV and AIDS.**

CONCLUSION

The report of the Commissioner for Children's Rights of the Republic of Tajikistan for 2018 consists of two chapters. The first chapter includes the work of CCR RT in 2018, and the second chapter of the report analyses the situation of the rights and freedoms of a child in the country in selected areas.

The results of the activities of the CCR RT for 2018 shows, that successful implementation of the Strategy of the CCR RT for 2018-2020 was established on the basis of legal and institutional framework.

The activities of the CCR RT have been enhanced in comparison with the year 2017 and there have been an increase in the review of appeals from natural and legal persons, inspections and monitoring, cooperations with government bodies, international organizations and civil society structures, media presentations, access of clients to website of CCR RT.

From 185 (in the year 2017 – 182 appeals) appeals that have been considered in 2018, 18 appeals were resolved in a positive manner. The analyses of 2018 showed the increase of appeals in such fields as the right to education, right to property and inheritance, and right to communication and family relationships. For this period complaints in regard to law enforcement and judicial bodies reduced.

In 2018, inspections and monitorings were conducted in 43 educational and upbringing institutions which are 14 times more in comparison with 2017. There were inspected different types of institutions, including, closed and semi-closed institutions, boarding schools and general education schools.

The cooperation of the CCR RT with the state bodies, civil society structures and international organizations in the implementation of such priority area in the CCR's activities as ensuring the rights of children with disabilities to quality education in inclusive settings was rated as an effective.

The activity of the CCR RT in the area of improving citizens' awareness was important and in addition to a number of information and awareness raising activities, there were conducted 104 media presentations (in the year 2017 - 88) on different aspects of the rights and freedoms of the child in 2018.

The increase in the access to the website of the CCR RT (2,386 accesses) in comparison to 2017 (946 accesses) is an indication that year to year citizens pay greater attention to the child rights issues.

The second chapter of the report comprehensively analyses specific areas of the child rights and freedoms, including children in the justice system, rights of children with disabilities, children's rights to education and children's rights to health.

With the aim to improve the implementation of rights of children in the country, the CCR RT altogether provided 19 recommendations for each area that was analysed, including in the area of right to education -3 recommendations, the right of children with disabilities – 6 recommendations, right of the child to health – 5 recommendations and children in the justice system – 5 recommendations.

The CCR RT is confident that state bodies, non-governmental organizations and civil society will contribute to the implementation of recommendations in the report and will provide assistance for the improvement of child rights situation in the country.

The CCR RT has decided to continue cooperating with all stakeholders for the promotion of rights and freedoms of the child within its capacities and competence.

барои ҳар як кӯдак

Нашрияти мазкур бо дастгирии молиявии Хазионаи Кӯдакони СММ (ЮНИСЕФ) дар Тоҷикистон чоп шудааст. Далелҳо аз тарафи муаллифгон оварда шудаанд ва принципҳо ё нуқтаи назари Хазионаи кӯдакони СММ-ро инъикос намекунанд.

Данная публикация опубликована при финансовой поддержке Детского Фонда ООН (ЮНИСЕФ) в Республике Таджикистан. Суждения, изложенные в публикации, принадлежат авторам, и не обязательно отражают принципы или взгляды ЮНИСЕФ.

This publication is printed with financial support of United Nations Children's Fund (UNICEF) in Tajikistan. The opinions expressed in this publication are those of the authors and do not necessarily reflect the policies or views of UNICEF.

